

Archeologische prospectie met ingreep in de
bodem

Gent,

Zonder-Naamstraat 16

Titel

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Gent, Zonder-Naamstraat 16

Kadaster

Afdeling 4, Sectie D, Percelen: 263s, 263r, 264d

Auteurs

Robrecht Vanoverbeke en Christine Swaelens

Opdrachtgever

Beyond Construction bvba

Projectnummer BAAC

2016-090

Vergunningsnummer

2016/191

Plaats en datum

Gent, maart 2018

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 789

ISSN 2033-6896

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Bureaustudie	7
2.1	Huidige en toekomstige situatie.....	7
2.2	Landschappelijke en bodemkundige situering	11
2.3	Historiek van de site en omgeving.....	14
2.4	Archeologie in de buurt.....	20
2.5	Cartografie	22
2.6	Archeologische verwachting.....	30
2.7	Beantwoorden onderzoeksvragen.....	30
2.8	Advies Prospectie	31
3	Prospectie	33
3.1	Resultaten.....	33
3.2	Interpretatie.....	38
3.3	Beantwoording onderzoeksvragen	39
4	Besluit en advies	41
5	Bibliografie	42
6	Lijst met figuren	44
7	Bijlagen	46
7.1	Lijsten: fotolijst	46
7.2	Digitale versie van het rapport, de bijlagen en het fotomateriaal	46

Technische fiche

Naam site	Gent Zondernaamstraat
Onderzoek	Prospectie
Ligging	Oost-Vlaanderen, Gent, Zondernaamstraat 16
Kadaster	Afdeling 4, sectie D, percelen: 263s, 263r, 264d
Coördinaten	X: 3.7364 Y: 51.0578 (noordoosten van het terrein) X: 3.7353 Y: 51.0575 (noordwesten van het terrein) X: 3.7367 Y: 51.0572 (zuidoosten van het terrein) X: 3.7354 Y: 51.0572 (zuidwesten van het terrein)
Opdrachtgever	Beyond Construction bvba
Uitvoerder	BAAC Vlaanderen bvba
Projectcode BAAC	2016-090
Projectleiding	Robrecht Vanoverbeke
Vergunningsnummer	2017/191
Naam aanvrager	Robrecht Vanoverbeke, BAAC Vlaanderen
Terreinwerk	Robrecht Vanoverbeke, Charlotte Verhaeghe en Jasmijn Overmeire
Verwerking	Robrecht Vanoverbeke & Christine Swaelens
Wetenschappelijke begeleiding	Gunther Stoops (Archeologische Dienst Stad Gent)
Trajectbegeleiding	Nancy Lemay (Agentschap Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen)
Bewaarplaats archief	BAAC Vlaanderen bvba (tijdelijk)
Grootte projectgebied	ca 4574 m ²
Grootte onderzochte oppervlakte	ca. 160 m ²
Termijn	Veldwerk: 1 dag
Reden van de ingreep	Bouw twee blokken met wooneenheden
Bijzondere voorwaarden	Opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed
Archeologische verwachting	Sporen uit de late middeleeuwse periode.
Wetenschappelijke vraagstelling	De vraagstelling van het onderzoek is gericht op de registratie van de laatmiddeleeuwse stadsontwikkeling.
Resultaten	sporen van occupatie tijdens de late middeleeuwen.

1 Inleiding

In het kader van een stedenbouwkundige vergunningaanvraag voor enkele percelen in de Zonder-Naamstraat 16 te Gent (kadastraal: afdeling 4, sectie D, percelen: 263s, 263r, 264d; zie figuur 2), heeft de Dienst Stadsarcheologie Gent een archeologische prospectie met ingreep in de bodem opgelegd.

Het plangebied, met een oppervlakte van ca 4574 m², bevindt zich aan de westkant van het centrum van Gent, gelegen binnen het vierhoekig bouwblok dat gevormd wordt door de Zonder-Naamstraat aan de westzijde, de Pijndersstraat aan de noordzijde, de Warandestraat aan de oostzijde en de Dampoortstraat aan de zuidzijde (zie figuur 2).

Voor de realisatie van het nieuwe bouwproject zullen alle bestaande gebouwen binnen het onderzoeksgebied worden gesloopt en vervangen door nieuwe bouwvolumes, waarbij grote delen zullen worden onderkelderd voor auto- en fietsenstallingen.

Voorafgaand aan de effectieve uitvoering van dit gravend vooronderzoek diende eerst een bureaustudie uitgevoerd te worden. Deze bureaustudie heeft op basis van historische, cartografische en archeologische bronnen het archeologisch potentieel van het plangebied in kaart weten te brengen. Op basis van deze resultaten werden aanbevelingen geformuleerd voor vervolgonderzoek in de vorm van een prospectie door middel van proefsleuven waarbij 12,5 % van de onderzoeklocatie archeologisch diende onderzocht te worden.

Op basis van de resultaten van de prospectie konden uitspraken worden gedaan over al dan niet een definitieve opgraving van (delen van) het te ontwikkelen terrein.

Figuur 1: Situering van het plangebied op de orthofoto.¹

¹ www.geopunt.be

In het kader van het 'archeologiedecreet' (decreet van de Vlaamse Regering 30 juni 1993, houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, inclusief de latere wijzigingen) en het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist, in samenspraak met het Agentschap Onroerend Erfgoed, eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan nieuwbouwwerken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden door de geplande werkzaamheden.

Figuur 2: De huidige kadastrale situatie op en rond de onderzoekslocatie.²

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door Christine Swaelens en Robrecht Vanoverbeke, tevens projectverantwoordelijke en vergunninghouder. De uitvoering van de prospectie gebeurde onder leiding van Robrecht Vanoverbeke, waarbij Charlotte Verhaeghe en Jasmijn Overmeire als assistent-archeologen aanwezig waren. Contactpersoon bij de bevoegde overheid, Dienst Stadsarcheologie Gent, was Gunter Stoops. De communicatie met de opdrachtgever, Beyond Construction bvba, werd verzorgd door Gert Germonpré en Els Haentjens. De trajectbegeleiding was tevens in handen van de Dienst Stadsarcheologie Gent.

Na het inleidende hoofdstuk volgt het effectieve bureauonderzoek, waarin de gekende bodemkundige, historische, cartografische en archeologische gegevens betreffende het onderzoeksgebied en haar omgeving onder de loep worden genomen. Vervolgens wordt stilgestaan bij de huidige en toekomstige verstoring van het terrein. Hieruit volgen een archeologische verwachting en een advies voor een archeologische prospectie door middel van proefsleuven. Het tweede hoofdstuk bespreekt de resultaten van de uitgevoerde prospectie waarbij een advies wordt geformuleerd.

² www.geopunt.be

2 Bureaustudie

2.1 Huidige en toekomstige situatie.

Het onderzoeksgebied aan de Zonder Naamstraat is ca 4574 m² groot en was vóór de sloop deels bebouwd met oude fabrieksmagazijnen en parkeerboxen. Aan de straatkant bevindt zich, rechts van de doorgang naar het achtergelegen terrein, één woonhuis, wat ook binnen het nieuwbouwproject is gelegen en wordt gesloopt. De Zonder-Naamstraat werd in 1870 aangelegd en vormt samen met de Warandestraat een kenmerkende as binnen de Dokwijk, geklemd tussen het stadscentrum en het Handelsdok. De proletarische woonhuisbouw aan de straatkant is in de loop van twintigste eeuw gemoderniseerd of verbouwd.³ De architecturale kenmerken wijzen dan ook voor de meeste gebouwen naar een datering in de 20^e eeuw.

De ietwat eigenaardige straatnaam 'Zonder-Naamstraat' verwijst naar een vereniging die zich midden 19^e eeuw voortdurend heeft ingezet tegen de armoede van het stadsproletariaat. Het begon met het organiseren van een kunsttentoonstelling en –veiling, als inzamelactie ten voordele van de armen. Bij het zoeken naar een goede bestemming voor de opbrengst vonden zij geen gehoor bij de bestaande liefdadigheidsverenigingen (allen katholiek geïnspireerd), die de schenking van een groepje liberalen “sans nom” weigerden te aanvaarden. De liberalen namen de handschoen op en stichtten op de vooravond van kerstdag 1855 een eigen liefdadigheidsvereniging op die, verwijzend naar de katholieke kritiek, de 'Zonder Naam niet Zonder Hart' werd genoemd. Vanaf het interbellum nam de druk op de private liefdadigheidsverenigingen langzaam af en steeg de institutionalisering van de armenhulp met o.a. de oprichting van de COO en later het OCMW. Veel sporen in het straatbeeld liet de Zonder Naam niet na. Meest zichtbaar blijft de Zonder-Naamstraat, die de herinnering aan de kring levend houdt. Deze naam werd in 1870 toegekend aan een zijstraat van de Dampoortstraat, aangelegd op een stuk grond van voorzitter Ferdinand Dierman-Seth (1818-1881).⁴

Figuur 3: De doorgang en het te slopen hoekpand aan de straatkant. De situatie in het jaar 1977.⁵

³ <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/geheel/127125>.

⁴ http://www.liberaalarchief.be/nieuws_knieuws0705.html.

⁵ www.beeldbank.gent.be

Figuur 4: Het te slopen pand aan de straatkant, links van de doorgang tot het achterliggend gebied, april 2016.⁶⁾

Figuur 5: Bestaande situatie (voor de sloop) binnen de onderzoekslocatie. geel: te slopen pand aan de straatkant en huis met lage koer; blauw: moderne garageboxen; oranje-rood: voormalig fabriekspand. In rood omcirkeld is het restant van het Leopold-vaardeken (zie verder).

⁶⁾ BAAC bvba.

Binnen het onderzoeksterrein bevindt zich, tegen de achtergevels van de ééngezinswoningen met voorgevel aan de Zonder-Naamstraat, een ééngezinswoning (Figuur 6) met een koer/tuintje. Wat opvalt is het feit dat deze koer ongeveer 1 m lager ligt dan het omliggende maaiveld, de huidige wegverharding. Dit doet vermoeden dat het verharde terrein ooit kunstmatig werd opgehoogd.

Een groot deel van deze geasfalteerde oppervlakte wordt ingenomen door parkeerplaatsen.

Figuur 6: Ééngezinswoning binnen op het terrein met lager gelegen koer/tuintje. (@BAAC)

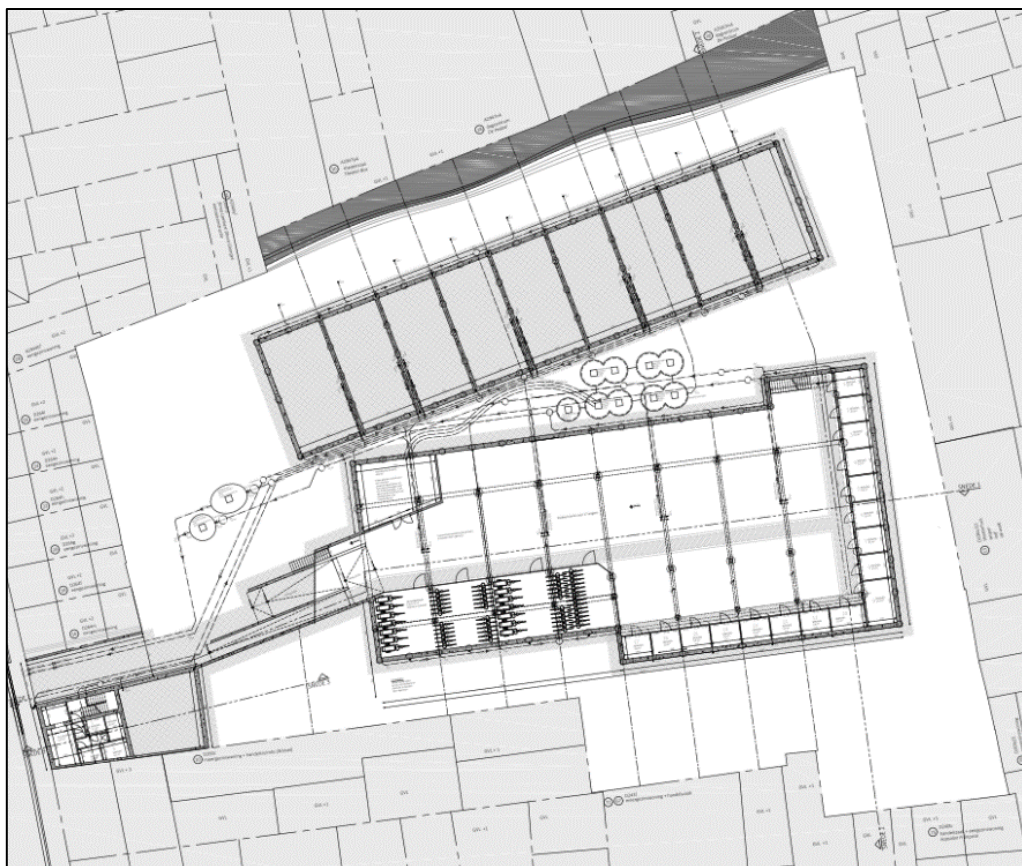
Figuur 7: Overzicht van het terrein (boven), moderne garageboxen met daarachter de fabriekspanden (links) en het interieur van het fabriekspand (rechts). (@BAAC)

Het oostelijke deel van het terrein wordt ingenomen door een oude fabriekshal met het typisch sheddak of zaagtand-dak. Vandaag wordt een deel van deze loods gebruikt door van Cronenburg Architectural Hardware bvba en als parkeerplaats. Tussen de fabriekshallen en het huisje met koer in zijn enkele moderne garageboxen neergezet.

Op heden is er geen weet van (recente) verstoringen binnen het terrein.

Binnen het nieuwbouwproject zal een groot deel van het terrein onderkelderd worden. Dit in functie van de aanleg van een ondergrondse parkeergarage en fietsenberging (Figuur 8). De ontgravingsdiepte voor de toekomstige kelder zal gemiddeld 2,70 m onder het maaiveld bedragen, met lokale verdiepingen voor de funderingen op palen en liftputten (aantal en diepte nog vast te stellen door ingenieur).

Indien er zich archeologische resten in de bodem bevinden, zullen deze bij de grondwerkzaamheden onherroepelijk worden vergraven. In dit kader zal met de bureaustudie, aangevuld met de prospectie, worden getoetst of er wel degelijk archeologie aanwezig is in de bodem binnen de onderzoekslocatie.

Figuur 8: Toekomstig inplanting van kelder verdieping binnen de onderzoekslocatie. Noorden is bovenaan.⁷

2.2 Landschappelijke en bodemkundige situering

De onderzoekslocatie is gelegen ten oosten van het Gentse stadscentrum. Het bouwblok waarbinnen de site is te situeren wordt omsloten door de straten Zonder-Naamstraat (westen), de Pijndersstraat (noorden), de Warandestraat (oosten) en de Dampoortstraat in het zuiden (zie Figuur 1 en Figuur 2).

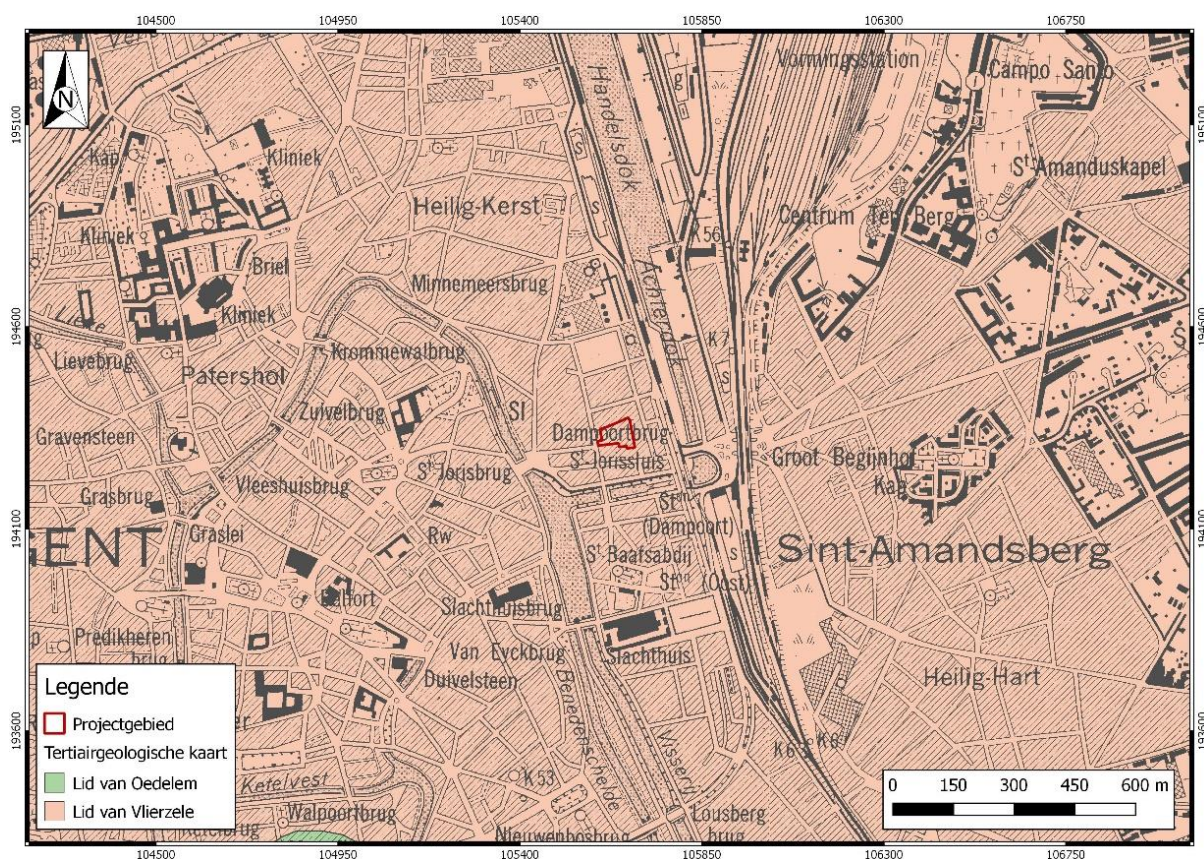
Het Gentse grondgebied situeert zich geologisch gezien binnen de Noordwest-Europese laagvlakte en is gelegen in de nabijheid van de samenvloeiing van de Leie en de Schelde.⁸ Deze Noordwest-Europese laagvlakte is een uitgestrekt gebied met verre horizonten, een laag reliëf en een dicht net van waterlopen waarvan de belangrijkste in de Noordzee uitmonden. De twee voornaamste rivieren, de Schelde en de Leie, die in Gent samenkomen, bepalen het lage en waterrijke landschap van Zandig Vlaanderen. De riviervalleien wisselen af met zandige hoogten die zelden hoger reiken dan 15 m boven de zeespiegel. De hoogste top met een hoogte van 29,10 m is de Blandijnberg. Deze verheffing is een getuigenheuvel uit het Tertiair en bevindt zich op de plaats waar de Leie en Schelde elkaar het dichtst naderen.⁹ De gunstige situatie met leefbare hoogten dicht bij water oefende een grote aantrekkingskracht uit op mensen. Dat gold ook al voor de eerste bewoners, zowat 60.000 jaar geleden.¹⁰

⁷ Architect Dries Verheyen.

⁸ Declercq & Laleman, 2010, p.21.

⁹ Capiteyn et al, 2007, p. 6.

¹⁰ Declercq & Laleman, 2010, p.21.

Figuur 9: De onderzoekslocatie op de Tertiairgeologische kaart.¹¹

In het sterk verstedelijkt landschap van vandaag valt er van de oorspronkelijke topografie niet zo veel meer te merken, hoewel toponiemen als berg, kouter of donk voor de hoogten en meers, gracht en lei voor de laagten, nog herinneren aan vroegere landschappen.¹²¹³

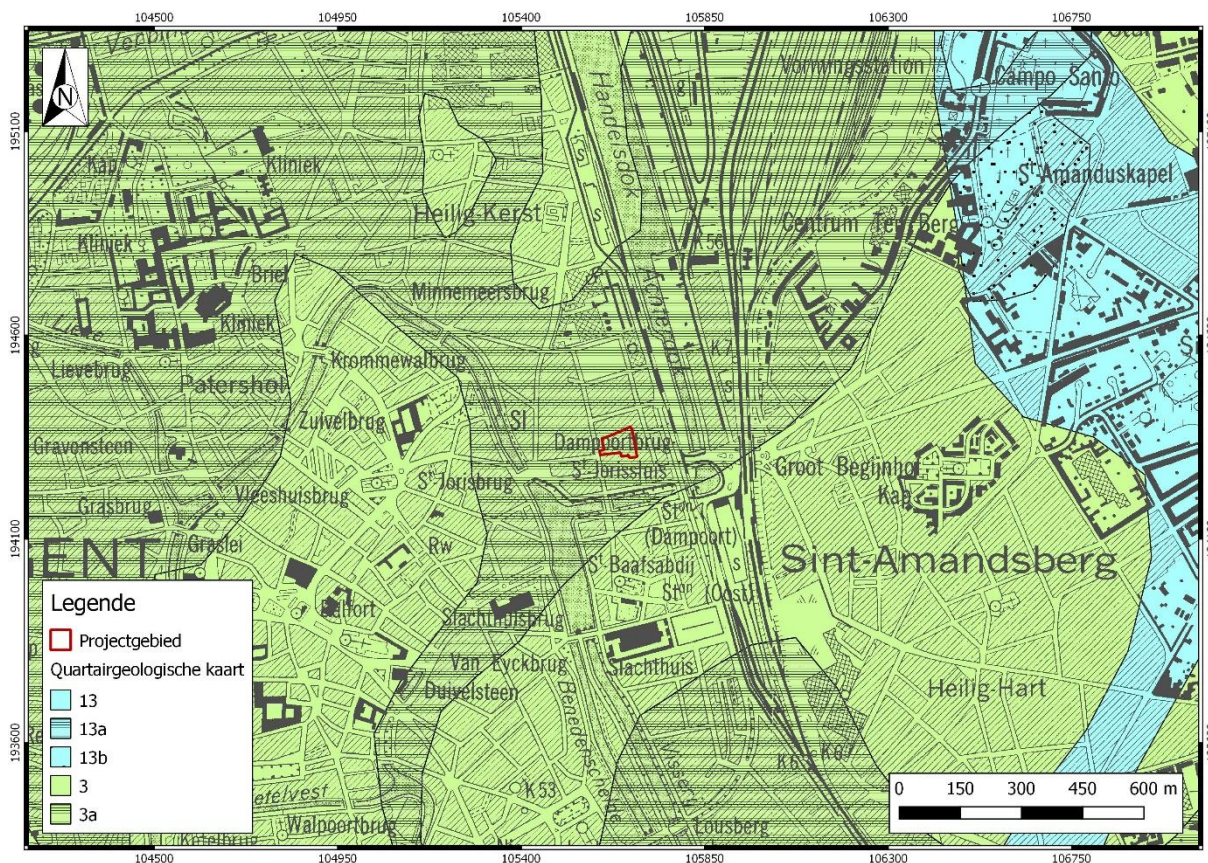
De Vlaamse Vallei is een depressie die door fluviatiele processen is uitgeschuurd vanaf het Midden-Cromerien en in de loop van het Weichselien opgevuld is geraakt. In het Laat-Pleistoceen (130.000-11.650 BP¹⁴) werd de Vlaamse Vallei in haar definitieve vorm uitgeschuurd. Het diepste punt van deze uitschuring werd bereikt op de overgang van het Eemien (130.000-117.000 BP) naar het Weichselien (117.000 BP-11.650 BP). In deze periode waren de Leie en de Schelde meanderende rivieren met een sterk veranderende loop. In het Weichselien werd het klimaat kouder en verkregen de rivieren als gevolg hiervan een vlechtend geulenpatroon. Tijdens de lente werd door het smeltwater zand en leem afgezet over de ganse breedte van de vallei. Tijdens de daaropvolgende zomer nam het debiet af en trok het water zich terug naar het hoofdstroomgebied. In de actieve geulen werd nog steeds zand afgezet, terwijl in de depressies in de valleivlakte leem sedimenteerde. Tijdens het Laatglaciaal (de laatste fase van het Weichselien, 14.640-11.650 BP) en in het Holoceen (11.650 BP tot nu) verbeterde het klimaat opnieuw en verkregen de Leie en Schelde opnieuw een meanderend patroon.

¹¹ DOV VLAANDEREN, Databank Ondergrond Vlaanderen, <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>

¹² Capiteyn et al, 2007, p. 6.

¹³ Declercq & Laleman, 2010, p.21.

¹⁴ BP = before present. Dit komt neer op jaren voor het overeengekomen jaar 1950, dat wordt gelijkgesteld met het heden.

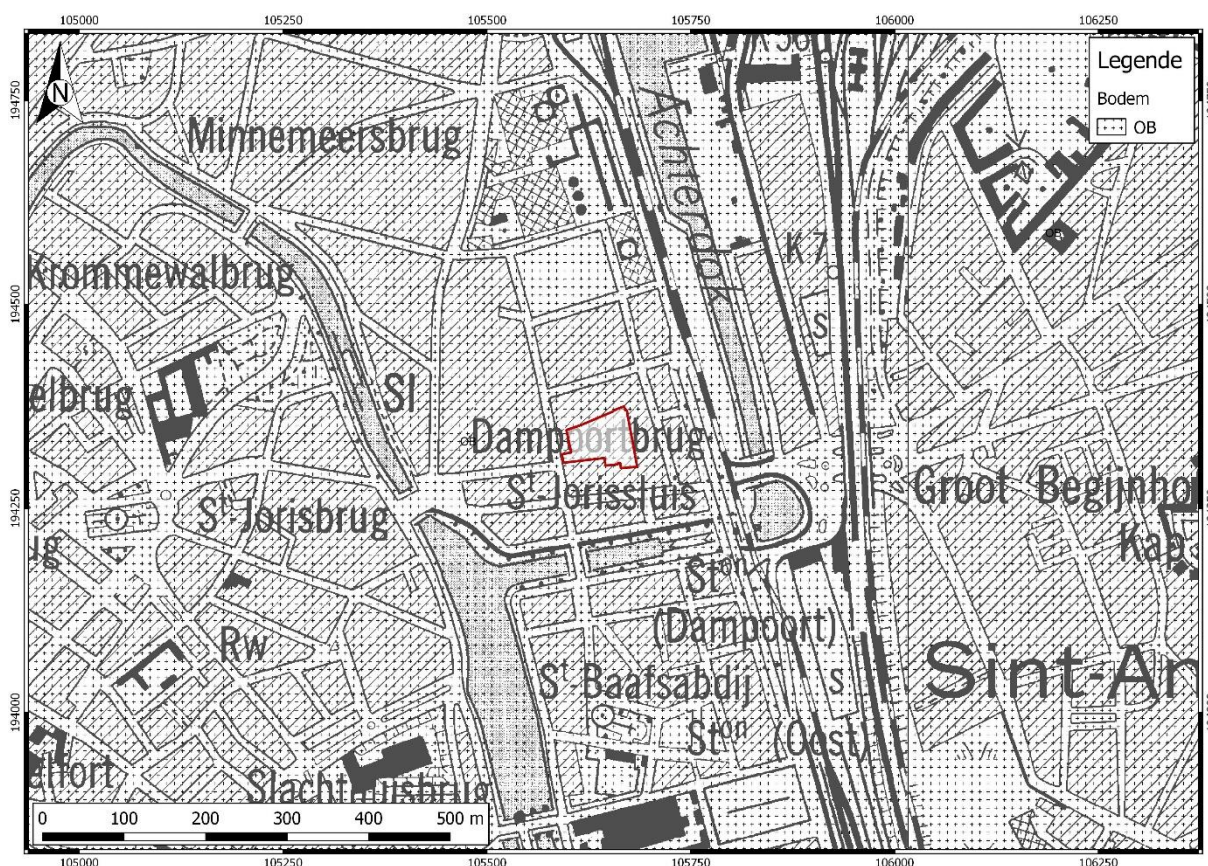
Figuur 10: Het plangebied op de Quartaairgeologische kaart.¹⁵

Volgens de Quartaairgeologische kaart van Vlaanderen (Figuur 10) dagzomen in het plangebied *fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) (FH)*. Hieronder bevinden zich *eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen (ELPw)*, en op nog grotere diepte *fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (FLPw)*.

De bodemkundige gegevens voor het plangebied zijn schaars, aangezien het midden in de bebouwde kom van Gent is gelegen en daarom niet gekarteerd voor de bodemkaart van Vlaanderen (figuur 12). Rondom de stad Gent komen echter volgende bodems voor:

- Scc: matig droge lemige zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont
- Sdp: matig natte lemige zandbodem zonder profiel
- Zch: matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont

¹⁵ DOV VLAANDEREN, Databank Ondergrond Vlaanderen, <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>

Figuur 11: Het plangebied op de bodemkaart.

Aangezien het plangebied midden in de bebouwde kom ligt, is het moeilijk om deze eenheden (gelegen buiten de stad) te extrapoleren naar het plangebied toe. Op een dieper niveau kunnen deze bodemtypes echter wel verwacht worden binnen het plangebied. De diepte en opbouw van het aanwezige bodemarchief in de stad varieert echter wel sterk.

2.3 Historiek van de site en omgeving

De ontwikkeling van het middeleeuwse Gent vangt aan in de 9^e eeuw. In deze periode wordt verwezen naar het 'portus Ganda', een handelsnederzetting aan een rivier in de buurt van de Sint-Baafsabdij.¹⁶ Als gevolg van de Noormanneninvallen in de tweede helft van de 9^e eeuw werd de buurt van de abdij verlaten en vestigden de bewoners zich 500 meter stroomopwaarts op de linkeroever van de Schelde. De nieuwe nederzetting droeg de naam 'Gandavum'. De nederzetting, met een oppervlakte van nauwelijks 6 ha, werd op het einde van de 9^e eeuw omwald.¹⁷

Door een bloeiende lakennijverheid en de handel in wol groeide de bevolking vanaf de 2^e helft van de 10^e eeuw fors aan. Nieuwe stadskernen ontstonden: Sint-Jacobs in 1093, Sint-Michiels in 1105 en Sint-Niklaas in 1120.¹⁸ Het areaal binnen de eerste portusomwalling bleek te klein te zijn voor deze snelle groei en reeds in de 11^e eeuw werd gestart met de uitbreiding van de stad. De stadsuitbreiding zou ca. 1100 een areaal van meer dan 80 ha beslaan. Op plaatsen waar de toenmalige stad niet door natuurlijke waterlopen werd omgeven, legde men nieuwe grachten aan.¹⁹ De toegang tot de

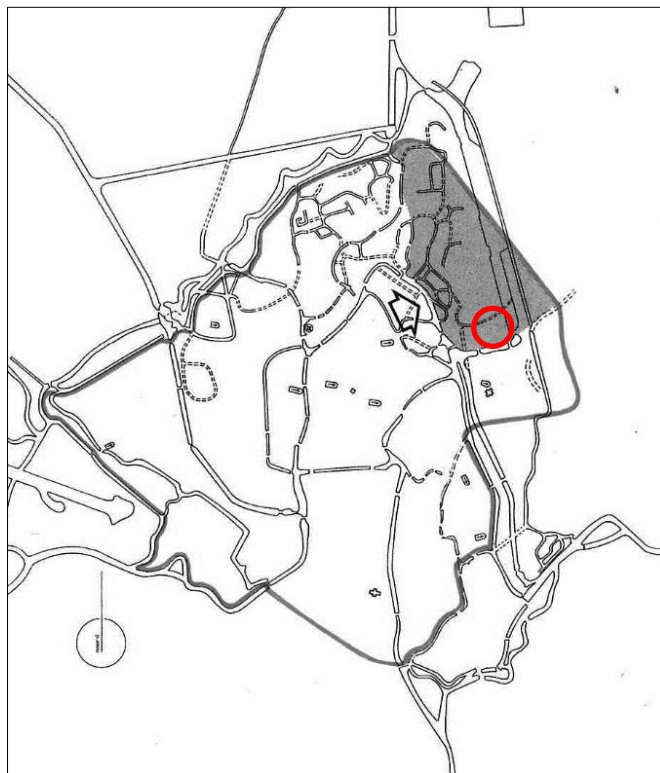
¹⁶ Declercq & Laleman, 2010, p. 41.

¹⁷ Declercq & Laleman, 2010, p. 42.

¹⁸ Declercq & Laleman, 2010, p. 48.

¹⁹ Laleman et al, 1985, p.16.

binnenstad werd verschaft door verschillende stadspoorten: de Brabantpoort, Ketelpoort, Torenpoort, de Posteernepoort, de Zandpoort en de Sint-Jorispoort, die op de invalswegen waren opgetrokken.

Figuur 12 De stadsuitbreiding omstreeks 1340.²⁰ De onderzoekslocatie is aangegeven.

De huidige onderzoekslocatie is vandaag slechte enkele 10 tallen meters ten noorden van één van deze middeleeuwse toegangs- of uitvalsweg te situeren. Het betreft de Steendam, met in het verlengde de Dampoortstraat, die leidde van het stadscentrum naar de Sint-Baafsabdij en de ten noordoosten gelegen nederzettingkernen.²¹ Het toponiem 'Steendam' verwijst naar een door de meersen aangelegde dam, een verhoogde weg te midden van een drassig land. Mogelijk vormt de Steendam, met in het verlengde de huidige Dampoortstraat, een onderdeel van een oude landweg met op z'n minst een middeleeuwse oorsprong.²² Aan de huidige Steenbrug werd een eerste poort, de Sint-Jorispoort opgetrokken.

Bij latere stadsuitbreidingen zal deze poort z'n functie verliezen en de rol moeten overdragen aan de westelijker gelegen Dampoort of Antwerpse poort (zie verder). De oude stadsversterking behield enkel nog haar symbolische functie. Zo bleef ze nog steeds belangrijk in de architectonische geschiedenis van de stad. Van de torens en poorten is op heden echter vrijwel niets meer bewaard gebleven, ze werden afgebroken na de Carolijnse Concessie van 1540.²³ In dat jaar zal ook de dwangburcht van het Spanjaarden kasteel worden opgetrokken (zie verder).

De economische bloei, vooral onder impuls van de lakenindustrie, zorgde voor een blijvende bevolkingstoename. Vanaf de 12^e eeuw begon de vrije grond binnen de omwalling schaars te worden en ontstonden er buiten de middeleeuwse poorten langzamerhand nieuwe nederzettingkernen. De hele 13^e eeuw door poogde de stad door aankoop van grond haar invloed in deze voorsteden te vergroten. In 1213 werden een aantal upstallen overgedragen aan het Gentse schependom, zoals de

²⁰ Coene en De Raedt, 2011, p.24.

²¹ Berkens et al, 2011, p. 152.

²² Berkens et al, 2011, p. 152.

²³ Archeoweb Gent.

Waterwijk, het natte meersgebied tussen de Ottogracht en de Minnemeers, aan de overzijde van de Leie t.o.v. de huidige onderzoekslocatie. Deze waterzieke meersen waren verdeeld in talrijke eilandjes, door de Oude Leie, het Leopoldvaardeken (langsheen de onderzoekslocatie), het Stekene-vaardeken, de Molengracht, de Grendelgracht, het kronkelende grachtenstelsel rondom het Sint-Jacobs Godshuis, de Sleepstraat en het Berouw.²⁴

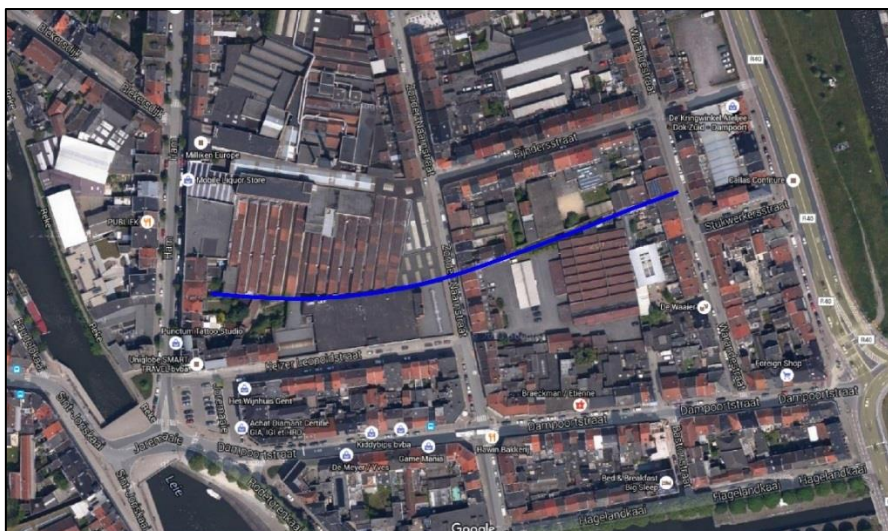

Figuur 13: De verscheidene middeleeuwse waterlopen in Gent.²⁵ De onderzoekslocatie is aangegeven (A), evenals de opgraving aan de Minnemeers (B) en de Bibliotheekstraat (C) en Godshuishammeke (D).

Het meersgebied ten noordoosten van het centrum was m.a.w. dooraderd van tal van grachten en kleine Leiemeanders. Vele hiervan bleven tot in de 19e eeuw in het straatbeeld aanwezig. De onderzoekslocatie wordt vandaag in het noorden nog steeds begrensd door een deel van één van deze grachten, het Leopoldvaardeken (Figuur 15). Het verloop van deze waterweg is ook nog goed te volgen in de perceelsindeling (Figuur 14).

²⁴ Deseyn, 1995, p. 3.

²⁵ Laleman en Raveschot, 1986, p. 52.

Figuur 14: Aanduiding van de gracht als perceelsafbakening.

Figuur 15: Foto van een overblijfsel van de gracht in het noorden van het onderzoeksterrein (BAAC bvba).

De urbanisatie van dergelijke waterzieke gebieden was noodzakelijk om de bevolkingsgroei te kunnen opvangen.²⁶ De expansie van de wijk was in de 19^e eeuw onlosmakelijk verbonden met de uitbreiding van havenactiviteiten en textiel- en metaalverwerkenden nijverheden.²⁷ Ook de huidige site was oorspronkelijk binnen dit nat gebied te situeren.

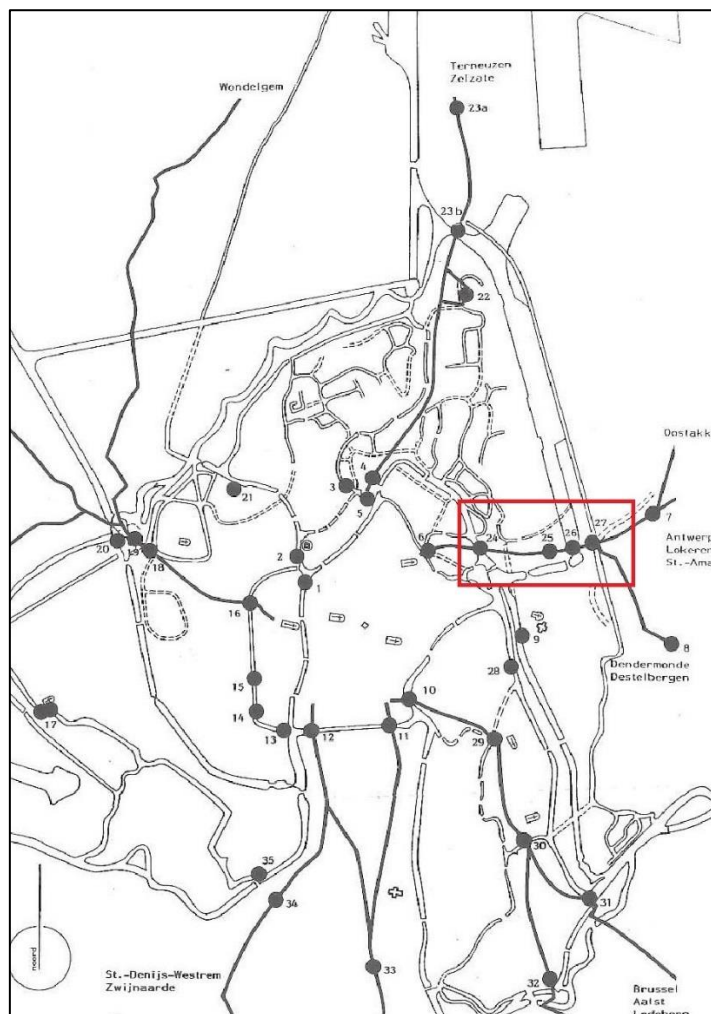
Vandaag echter bevindt het onderzoeksterrein zich binnen een sterk verstedelijkte zone ten noordoosten van de historische kern van Gent. Het buitengebied, waar het huidige plangebied onder valt, bestond voorheen lange tijd uit laaggelegen gronden en was eigendom van de Graaf van Vlaanderen. Het gebied werd doorkruist door diverse regelmatig overstromende oude Leiearmen. Deze waterrijke situatie is in Figuur 13 weergegeven. Circa 1340 kocht de stad verschillende gebieden af van Graaf Robrecht van Bethune, waaronder de heerlijkheid van de *Mude*, om zo bij het Gentse

²⁶ Capiteyn et al, 2007, p. 22.

²⁷ Deseyn, 1995, p. 3.

schependom te hechten.²⁸ Vandaag heeft de benaming Muide betrekking op een meer noordelijk gelegen stadsdeel.

De huidige terreinen aan de Zonder-Naamstraat bevonden zich binnen de heerlijkheid Nieuwland, gelegen tussen de Leie aan de Minnemeers en de huidige Koopvaardijlaan, aan de andere kant van het handelsdok. Deze beschikte over een vierschaar en een wet met een baljuw, een burgemeester en zeven schepenen. De Gentse schepenen hadden hier oorspronkelijk slechts een beperkte juridische en administratieve bevoegdheid. Na de aanhechting van het omliggende gebied bij de stad, breidde de stadsomwalling zich verder uit. Daardoor lag Nieuwland vanaf de 14^e eeuw binnen de toenmalige stadswallen. Rond het midden van de 15^e eeuw ging de heerlijkheid van de familie Goethals over in handen van de familie Utenhove.²⁹

Figuur 16: Reconstructie van de waterwegen, de belangrijkste invalswegen (volle zwarte lijn) en de stadspoorten (volle zwarte cirkels).³⁰

De aanhechting van de verschillende nieuw verworven stadsdelen in de loop van de 14de eeuw, maakte de aanleg van een ruimere verdedigingsgordel noodzakelijk. Op kwetsbare plekken, zoals in- en uitvalswegen werden nieuwe stenen muren met waltorens en versterkte poorten opgetrokken, elders nam men genoegen met het opwerpen van een aarden wal. Alles bij elkaar werd een oppervlakte van ongeveer 644 ha omsloten met deze omwallingen. De nieuw opgetrokken stadspoorten hadden als

²⁸ Coene & De Raedt, 2011, p. 23.

²⁹ Archief van de Heren van Nieuwland te Gent. Het Rijksarchief in België: http://search.arch.be/eac/eac-BE-A0500_108065_DUT

³⁰ Coene & De Raedt, 2011, p. 28.

doel te imponeren. Door de groeiende handelsnederzetting was het defensief karakter van de stadspoorten belangrijk. De geslotenheid aan de buitenzijde, de werp- en schietgaten, de rondgangen, de torens, de ophaalbrug, e.a. bevestigen dit.³¹ In Figuur 16 worden binnen het aangegeven kader, de verschillende stadspoorten aangeduid die wijzen op de oostelijke uitdeining van de stad. De middeleeuwse Sint-Jorispoort (nr. 24) werd vervangen door respectievelijk de Dampoort (nr. 25), de Antwerpse poort (nr. 26), de Geuzenpoort (nr. 27) en tenslotte de laatste uitbreiding met de oprichting van de Hospitaalpoort of Sint-Annapoort (nr. 7). De zeldzame afbeeldingen van de stadspoorten bewijzen de architecturale ontwikkelingen die de poorten hebben meegemaakt. De eenvoudige stadspoorten zoals de Sint-Jorispoort werden overtroffen door de nieuwe indrukwekkende bastions, zoals de Sint-Annapoort (Figuur 19, onderaan).

Grote delen binnen de omgorde stad bleven echter tot in de late 18^e eeuw of zelfs 19^e eeuw onbebouwd. De verwachte bevolkingsgroei bleek minder groot. Ter hoogte van de onderzoekslocatie bleef het een moerassige uithoek. Deze natte en laaggelegen meersen rond de stadskern vormden als overstromingsgebied een uitstekende bijkomende verdediging in tijden van belegering. Daarnaast zullen deze gebieden ook onderhevig blijven aan overstromingen en dit tot in de 20e eeuw.³²

Om de historiek van de omgeving van het onderzoeksgebied goed te begrijpen, is de straat Ham van groot belang. Deze straat is min of meer parallel gelegen ten westen van de Zonder-Naamstraat. De oorsprong van de huidige straat Ham wordt gezien als één van de dijken om de laaggelegen meersen ten noorden van de Leie toegankelijk te houden en drainage te vergemakkelijken. Tot in de 19e eeuw bleef het oostelijke deel (waar het onderzoeksterrein zich situeert) nauwelijks bewoond en werd het gebruikt als bleekweiden of blekerijen. Deze bleekvelden worden op de historische kaarten (zie Figuur 22) telkens duidelijk weergegeven. Het bleken van laken was een proces waarbij tot in de 19^e eeuw enkel gebruik werd gemaakt van 'grasbleek', het te bleken leggen van de stoffen op open grasvelden. Het laken werd uitgespreid over het gras en op regelmatige tijdstippen besprenkeld met water. De combinatie van vocht en zonlicht, meer bepaald de ozon, zorgde voor een blekende werking. Vanaf de 19^e eeuw wordt gebruik gemaakt van chemische producten om dit proces te vervolmaken.

De vele blekerijen vormden de nucleus voor de latere industriële ontwikkeling binnen dit stadsdeel.³³ Onder impuls van de vele activiteiten met betrekking op textiel zal deze wijk uitgroeien tot een wijk met dichte arbeidersbebouwing doorspekt met talrijke beluiken tussen de grotere en kleinere bedrijven en opslagplaatsen, waarvan heden reeds veel is verdwenen.

Op een boogscheut ten zuiden van het projectgebied bevindt zich één van de belangrijkste Gentse historische sites: de site van de Sint-Baafsabdij en het latere Nieuw Kasteel. De abdij zou zijn oorsprong kennen in 7e eeuw n. Chr. en zou zijn opgericht aan de handelsnederzetting, Ganda, aan de samenvloeiing van Leie en Schelde.³⁴ Onder Keizer Karel (1540) werd de abdij en het aanpalende Sint-Baafsdorp gesloopt om plaats te maken voor zijn Spanjaardenkasteel, een dwangburcht, symbool van het zegevieren van de staatsmacht. Maar tegen het einde van de 16^e eeuw werd het onderdeel van de verdedigingsgordel die de stad moest beschermen tegen de voortdurende dreiging van buitenlandse troepen.³⁵ De prominente aanwezigheid van deze citadel is op elke weergave van Gent op te merken vanaf de kaart van Deventer (1559 - Figuur 20) tot de kaart van Gevaert en Van Impe (eind 19^e eeuw - Figuur 27) waar de citadel stilaan verdwijnt.

³¹ Coene & De Raedt, 2011, p. 27.

³² Boone, 2010, p. 54.

³³ Deseyn, 1995, p. 6.

³⁴ Capiteyn et al., 2007, p. 10.

³⁵ Declercq & Laleman, 2010, p. 102.

Figuur 17: Plattegrond van de site van de Sint-Baafsabdij.³⁶ De Zonder Naamstraat ligt in het verlengde van de pijl.

2.4 Archeologie in de buurt

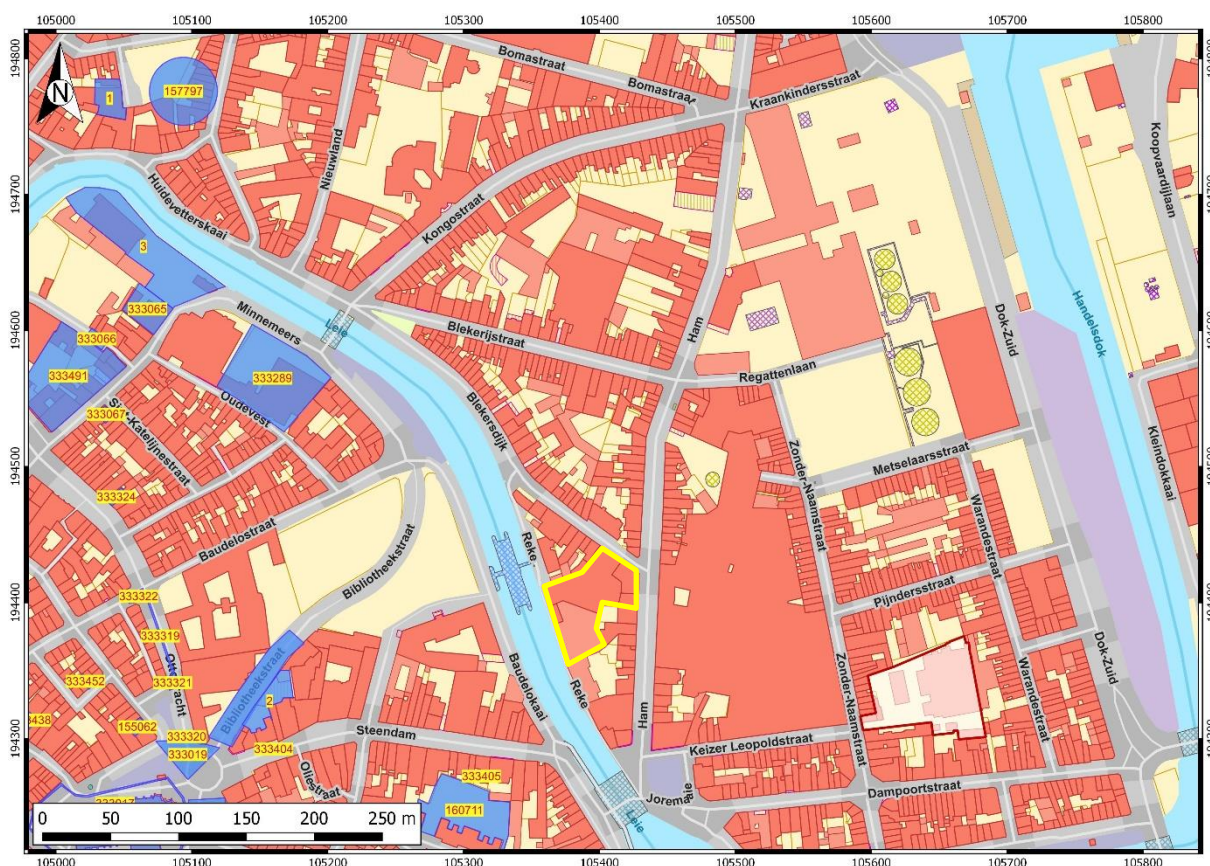
In het voorjaar van 2015 voerde BAAC Vlaanderen bvba drie archeologische opgravingen uit in de nabije omgeving van de onderzoekslocatie. Het betrof de hoger reeds vermelde onderzoeken aan de Minnemeers³⁷ en Bibliotheekstraat³⁸ en een kleine opgraving aan het Godshuishammeke.³⁹ Deze laatste site is binnen dezelfde 'wijk' als de huidige onderzoekslocatie, weg van de historische stadskern, te situeren en kent naar alle waarschijnlijkheid een gelijkaardige ontstaansgeschiedenis. In tegenstelling tot de twee sites ten westen van dezelfde Leie bleek dat de terreinen aan het Godshuishammeke hier pas in de loop van de 15^e eeuw werd gecultiveerd. Bij de opgravingen aan de Minnemeers en Bibliotheekstraat werden de eerste tekenen van menselijk ingrijpen reeds twee eeuwen vroeger aangetoond. Aan het Godshuishammeke is verder ook gebleken dat het nog zou duren tot 17^e eeuw vooraleer het terrein daadwerkelijk tot volle 'ontplooiing' kwam.

³⁶ Capiteyn et al, 2007, p. 11.

³⁷ Billefont et al, 2016.

³⁸ Van Remoorter et al, 2016.

³⁹ Vanoverbeke, 2015.

Figuur 18: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving⁴⁰ met de aanduiding van de opgravingen aan het Godshuishammeke (1), de Bibliotheekstraat (2) en de Minnemeers (3). Het proefsleuvenonderzoek aan de Ham-Blekersdijk⁴¹ is aangegeven in gele kader.

In augustus 2016 werd door BAAC Vlaanderen bvba eveneens een prospectie met ingreep in de bodem (proefsleuven) uitgevoerd op enkele terreinen aan de Blekersdijk-Ham, op nog geen 200 m in vogelvlucht van de Zonder-Naamstraat gelegen.⁴² Tijdens het veldonderzoek werden vier proefsleuven gegraven, maar werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. Het terrein blijkt pas vanaf de 17^e eeuw ca. 2,8 m te zijn opgehoogd met aangevoerde grond waarop pas in de loop van de 19^e eeuw de eerste industriële bouwwerken zullen verschijnen. De structuren die werden aangetroffen bleken allen ten vroegste midden 19^e-eeuws te zijn. Daarnaast werden vele recente (laat 20^e-eeuwse) ondergrondse structuren gevonden. Het meest opmerkelijke binnen deze recente structurengroep betrof een 4 m brede gemetste goot of overwelfd kanaal. Deze kon dwars over het onderzoeksterrein worden gevolgd en bleek achteraf om een kanalisatie van het hoger vernoemde, aan de huidige onderzoekslocatie grenzende, Leopoldsvaardeken te gaan. Kort samengevat werd aangetoond dat het terrein lange tijd onbebouwd is gebleven. De voormalige Leie meanderde vroeger vermoedelijk doorheen het plangebied of heeft er alleszins sporen van overstromingen achtergelaten. Op basis van het aangetroffen sporen- en vondstenbestand adviseerde BAAC Vlaanderen bvba geen verder archeologisch onderzoek te laten uitvoeren binnen de onderzochte percelen.

⁴⁰ Centrale Archeologische Inventaris 2015.

⁴¹ Vanoverbeke, 2016.

⁴² Vanoverbeke, 2016.

Verder toont de CAI-kaart in Figuur 18 dat er vooral richting het centrum van Gent meerdere onderzoeken werden uitgevoerd, dit in tegenstelling tot de regio ten oosten van de Leie, waar helemaal niets staat gekarteerd.

2.5 Cartografie

Een belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van hoe de bebouwing aan de onderzoekslocatie evolueerde door de eeuwen heen. De eerste kaarten met betrekking tot het onderzoeksgebied zijn slechts voorhanden vanaf de 16^e eeuw. De afwezigheid van bebouwing op deze kaarten is geen garantie dat er niets is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit alleen cartografisch materiaal niet af te leiden.⁴³ De kaarten kunnen wel ondersteunend werken. Voor Gent zijn verschillende historische kaarten, plannen en stadsgezichten beschikbaar. Hieronder wordt in een selectie daarvan de ontwikkeling van de onderzoekslocatie weergegeven.

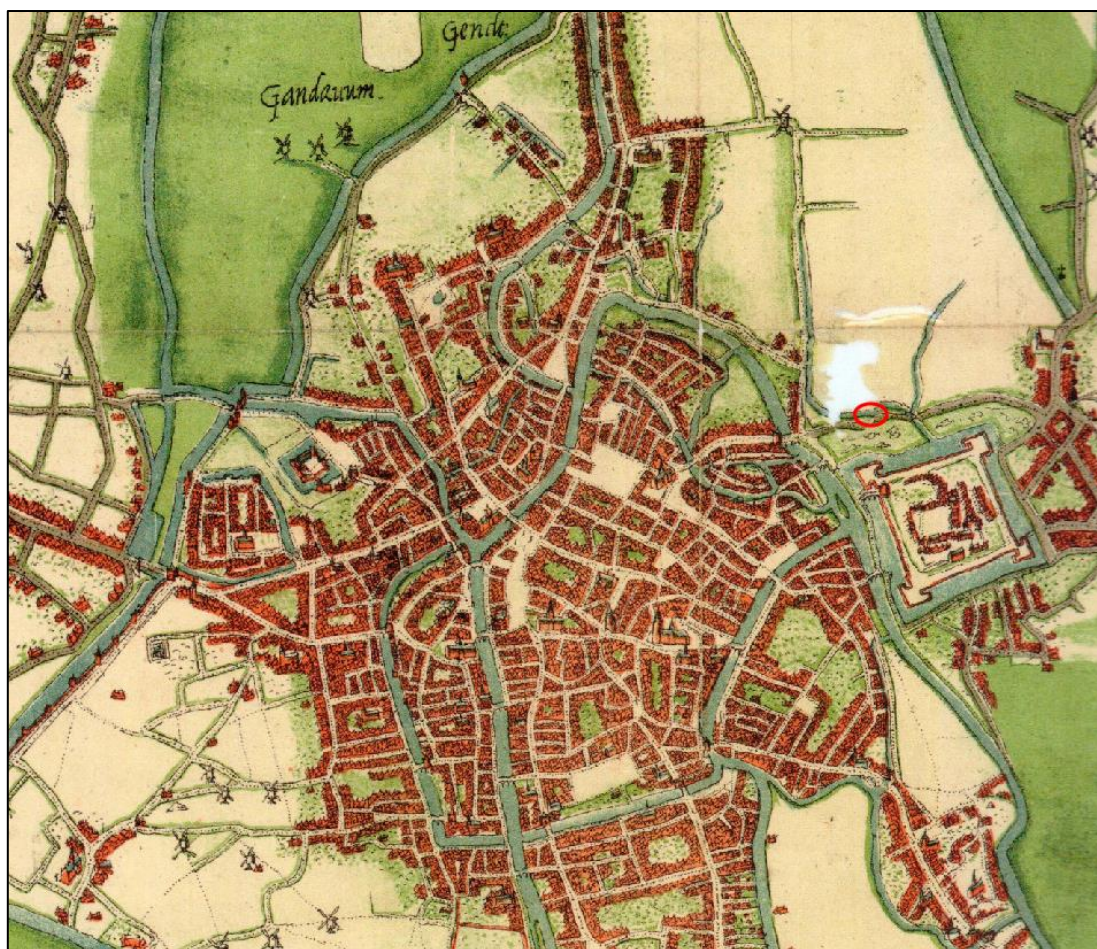
⁴³ Charles et al, 2001, p. 55.

Figuur 19: Detail uit het 'Panoramisch gezicht op Gent 1534' met aanduiding van het plangebied. Centraal onderaan is de Hospitaal of Sint-Annapoort duidelijk weergegeven. Noorden is rechtsboven. (Gent, STAM)⁴⁴

Een eerste kaart die hier wordt geraadpleegd, is het Panoramisch gezicht op Gent van 1534 (Figuur 19). De weergave is heel figuratief en maakt het moeilijk sluitende uitspraken te doen over mogelijke bebouwing en dit tot op perceelsniveau. Onderaan de figuur is de Antwerpse Poort te zien met links ervan nog een delen van de Sint-Baafsite. De versterking/dwangburcht van het Spanjaardenkasteel is nog niet opgetrokken, maar zal niet veel na het vervaardigen van deze kaart zijn geschied. De exacte locatie van de onderzoekslocatie is op dit plan moeilijk te bepalen, mede door een vervormd perspectief wordt dit enigszins bemoeilijkt. Het lijkt er daarentegen alleszins wel op dat de zone buiten de historische stadskern (linksboven) quasi volledig onbebouwd is tegen het midden van de 16de eeuw.

⁴⁴ Panoramisch gezicht op Gent (1534). Geraadpleegd via:
http://www.stamgent.be/userfiles/images/nieuws/1534_authentiek/hires_1534_STAM_GENT.jpg.

Figuur 20: Detail uit het stadsplan van Van Deventer, 1559. De onderzoekslocatie is in rood aangegeven. Noorden is boven.⁴⁵

Een volgende afbeelding (Figuur 20) is de stadsplattegrond gemaakt door Jakob Roelofs van Deventer uit het jaar 1559. Jacob van Deventer was de koninklijke geograaf van Keizer Karel.⁴⁶ Voor de eerste maal wordt hier dan ook het Spanjaardenkasteel afgebeeld met diens strakke, vierkante omwalling. Verder worden de terreinen, waaronder het onderzoeksgebied, nog steeds leeg en onbebouwd weergegeven. Op deze kaart is eveneens het besproken grachtje, het Leopoldvaardeken, dat de huidige site in het noorden deels begrenst, op te merken. Deze waterweg ligt vandaag de dag nog steeds een deel open en is op alle kaarten, die na 1559 zijn vervaardigd, terug te vinden. De aanwezigheid van dit landschapselement maakt het enigszins makkelijker de onderzoekslocatie te plotten.

⁴⁵ Nationale bibliotheek, Madrid.

⁴⁶ Coene & De Raedt, 2011, p. 35.

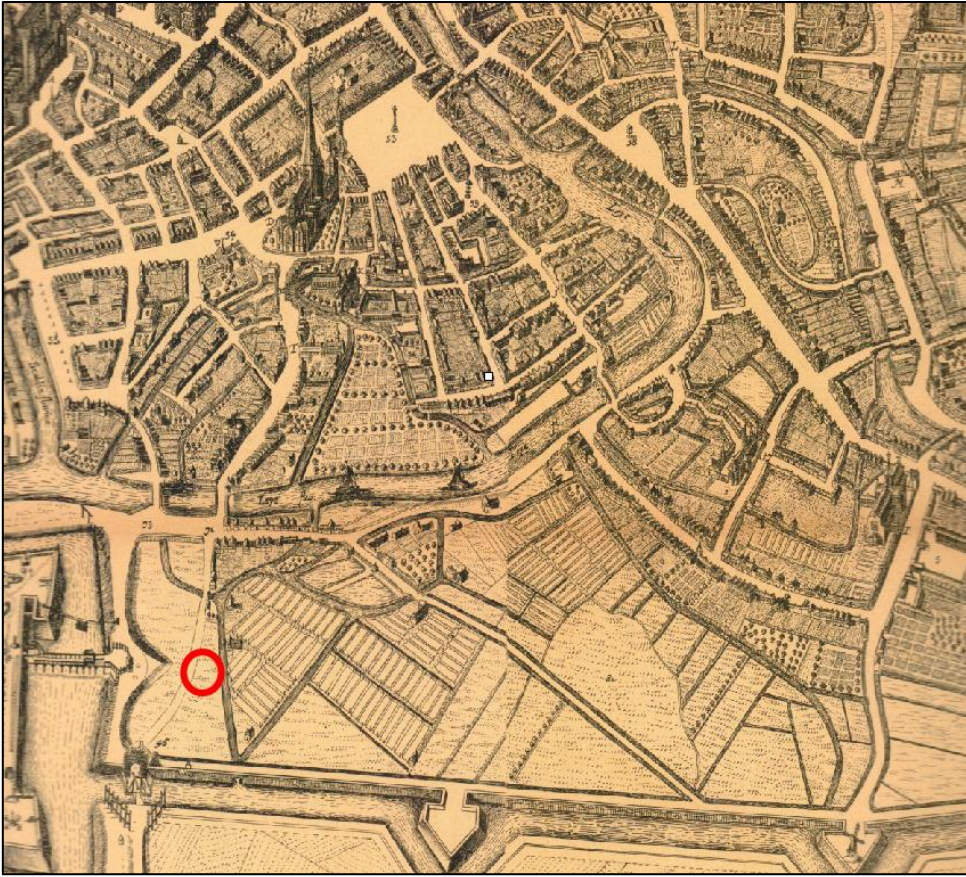

Figuur 21: Detail uit het plan van Horenbault uit 1571. De onderzoekslocatie is aangegeven, tussen de huidige Dampoortstraat en het Leopoldvaardeken⁴⁷. Noorden is links.

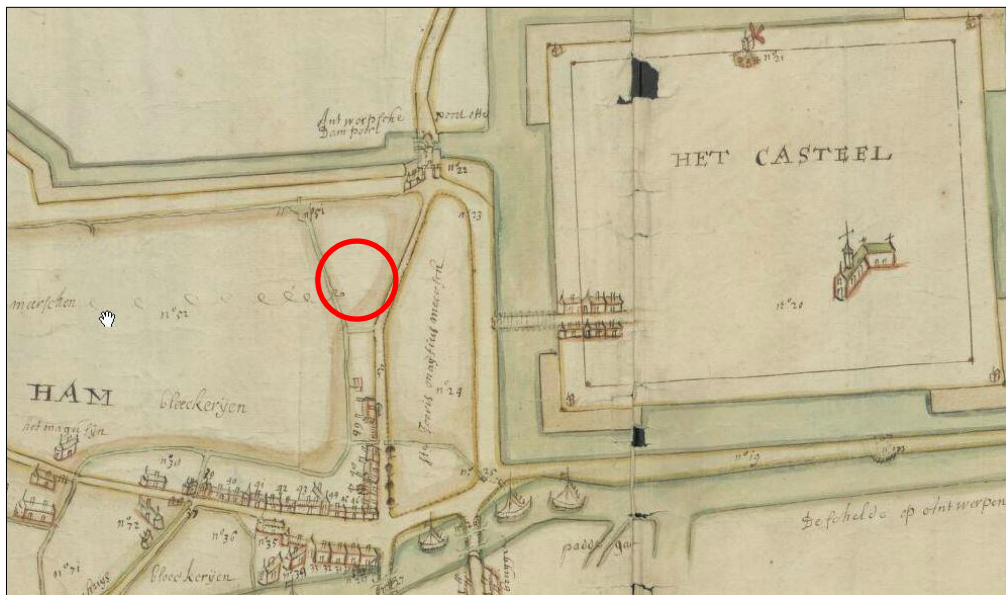
Een beschikbare beeldbron van enkel jaren later (1571) is er één van de hand van Franc Horenbault. Het geeft de “meersch en buyten en binnen de Dampoort” weer. Deze kaart werd kort na de bouw van het Spanjaardenkasteel opgemaakt en toont de verdeling van de percelen die zich tussen de Antwerpse Poort en het Sas aan de wijk Meulestede. De kaart werd wellicht opgemaakt bij een juridisch dispuut tussen de bisschop en de magistraat van Gent, want alle landgoederen die toebehoorden aan het bisdom zijn er expliciet op aangeduid met een letter B. De te onderzoeken percelen zijn te situeren op de niet toegewezen landerijen tussen het Vaardeken en de huidige Dampoortstraat, verbindingsweg tussen de voormalige Sint-Jorispoort en Sint-Baafspoort/Dampoort. Ook zijn de plannen voor de nieuwe vestingwerken schetsmatig aangebracht.

Een eeuw later lijkt er vrij weinig te zijn veranderd aan de perceelsinvulling. De stadsplattegrond van Sanderus en Hondius uit het jaar 1641 (Figuur 22) geeft echter een meer gedetailleerd beeld van de landindeling ter hoogte van de onderzoeklocatie. Het terrein is volledig leeg. Opvallend zijn de vele blekerijen of bleekweides (witte parallelle banen) ten noorden van het onderzoeksgebied. Ten zuiden (links) zijn nog net de delen van twee bastions van het Spanjaardenkasteel te zien. De huidige site ligt ingeklemd tussen het Leopoldvaardeken en de weg die naar de oostelijke stadspoort (onderin) leidde.

⁴⁷ RAG, Kaarten en plannen nr 278: www.cartesius.be

Figuur 22: Detail uit de stadsplattegrond van Sanderus en Hondius uit 1641. De onderzoekslocatie is in rood aangegeven. Noorden is rechts.⁴⁸

Figuur 23: Detail uit de Figuratieve kaart van de versterkingswerken tussen de Brusselse Poort en de Muidepoort in Gent. 31 mei 1698.⁴⁹ Noorden is links.

⁴⁸ Coene & De Raedt, 2011, p. 60.

⁴⁹ RAG, Kaarten en plannen, nr.258; www.cartesius.be

Een volgende laat 17^e eeuwse kaart wordt weergegeven in Figuur 23. Het betreft de “Figurative kaart van de stads vestingen tusschen de Brusselsche en Muydepoort, gemaekt ten verzoeke van den bisschop van Gent, door J. Meysman”. Deze keer is het mogelijk om een meer gedetailleerde kijk te nemen op de terreinen tussen de Leie en de Antwerpse stadspoort en ten noorden van de dwangburcht. Alweer is het Leopoldvaardeken goed te lokaliseren. De onderzoekslocatie moet zich ergens tussen deze waterweg en de landweg ten zuiden ervan bevinden. Verder zijn geen sporen van bebouwing of ander landgebruik op te merken. De weergegeven bebouwing concentreert zich meer richting stadscentrum, langsheen de huidige Dampoortstraat.

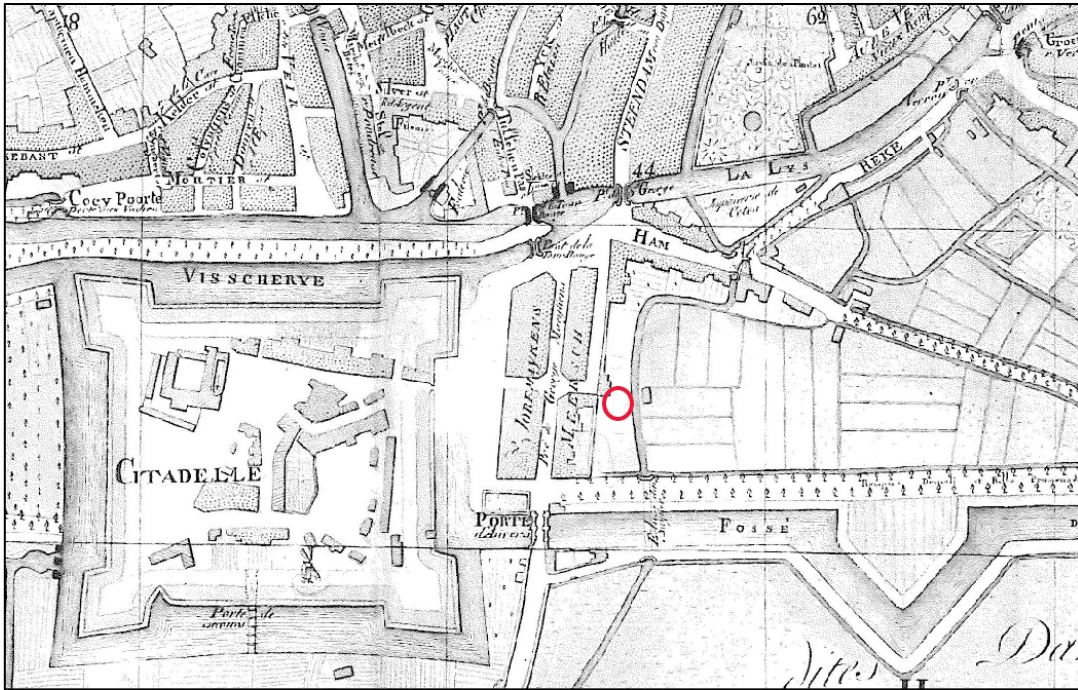
Met de volgende plattegrond zijn we alweer meer dan een halve eeuw verder (Figuur 24). In de periode van de jaren '70 van de 18^e eeuw maakte Graaf De Ferraris gedetailleerde kabinetskaarten van steden binnen de Oostenrijkse Nederlanden. Deze kaart toont opnieuw hetzelfde, evenwel een minder gedetailleerd beeld. De kaarten werden dan ook voornamelijk voor militaire doeleinden gemaakt, dit ten koste van nauwkeurigheid van eventuele bebouwing en het landgebruik. Het georefereren is blijkbaar niet perfect uit te voeren. De afwijking op de historische kaart zorgt ervoor dat de onderzoekslocatie iets meer noordelijk dan aangeduid op de kabinetskaart is te situeren. Ook hier is weer het Leopoldvaardeken duidelijk weergegeven, waar zich de huidige onderzoekslocatie ten zuiden van bevindt. Binnen de projectie worden enkele aangelegde tuinen weergegeven.

Figuur 24: Detail uit de stadsplattegrond van Ferraris, ca. 1775. De onderzoekslocatie is in rood aangegeven.⁵⁰

Een laatste 18^e stadsplan (Figuur 25) is van de hand van De Vreese en dateert uit 1799. Opnieuw is de onderzoekslocatie gesitueerd in een onbebouwd gebied. Het lijkt er op dat de terreinen zich net ten zuiden van een gebied bevinden waarbinnen de activiteit van het bleken intensief werd uitgevoerd. Het Leopoldvaardeken vormt hier ook weer de grens.

⁵⁰ www.geopunt.be

Figuur 25: Uitsnede uit het stadsplan van De Vreese uit 1799.⁵¹

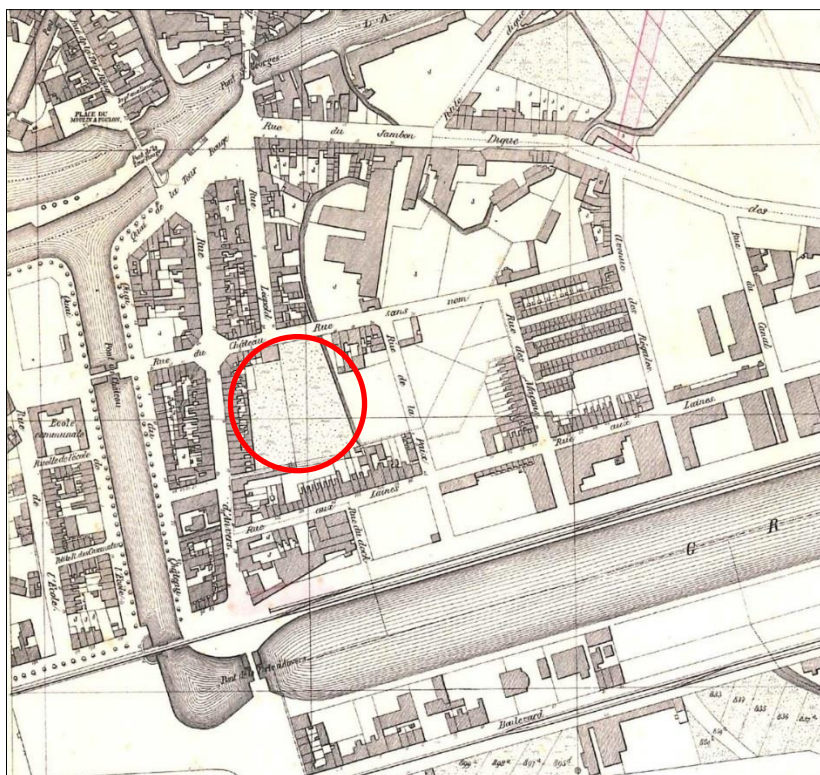
Figuur 26: De onderzoeklocatie aangegeven op het primitief kadasterplan van 1834.⁵²

⁵¹ Coene en De Raedt, 2011.

⁵² Universiteitsbibliotheek Gent.

In de 19^e eeuw worden de stadsplannen veel gedetailleerder. Na de onafhankelijkheid van België in 1830 wordt het hele land systematisch in kaart gebracht, en dit tot op perceelsniveau. Hierboven is een weergave van het primitief kadasterplan van 1834. Nog steeds is het onderzoeksgebied vrij van bebouwing. Enkel waar zich vandaag de doorgang in de gevelrij naar het achterterrein bevindt, wordt bebouwing afgebeeld. Ook valt op dat de Zonder Naamstraat nog niet is doorgetrokken richting noorden. Bij dit doortrekken in 1870, heeft men klaarblijkelijk een gebouwenblok verwijderd, om zo de straat te kunnen aanleggen. Resten van deze bebouwing zullen zich naar alle waarschijnlijkheid net onder het huidige straatniveau, ter hoogte van de inrit naar de onderzoekslocatie, bevinden. Opvallend is ook weer de aanwezigheid van de gracht die reeds lange tijd aanwezig was en waarbij de noordelijke perceelgrens van het onderzoeksgebied mee samenvalt.

Lang zal het echter niet meer duren vooraleer de bouwwoede zal toeslaan. Na het aanleggen/doortrekken van de Zonder Naamstraat wordt deze al gauw aan straatzijde volgebouwd. Op het stadsplan van Gevaert en Van Impe uit 1878 is het beeld ferm gewijzigd. De Zonder Naamstraat wordt hier voor de eerste keer getoond. Ten zuiden van het gekende Leopoldvaardeken wordt het site geprojecteerd binnen een open zone. Dit Vaardeken is tot op de dag van vandaag nog steeds te zien op het terrein (Figuur 15) alsook in de perceelsindeling, zoals weergegeven via ortho-foto's⁵³ (Figuur 14). Ook het verdwijnen van de ommuring van de citadel is opvallend.

Figuur 27: Aanduiding van het projectgebied op het plan van Gevaert en Van Impe uit 1878.⁵⁴ Noorden is rechts.

Hoe de bebouwing op de binnenterreinen zich ontwikkelde, is moeilijk te achterhalen. Vanaf de late 19de eeuw en zeker in de 20ste eeuw zijn de beschikbare plannen niet voldoende gedetailleerd. We kunnen wel concluderen dat de te slopen fabriekshal en ook het achterliggende gebouwtje met lage tuin/koer ten vroegste in de late 19de eeuw kan worden gedateerd.

⁵³ Google maps.

⁵⁴ Coene en De Raedt, 2011, p.154.

2.6 Archeologische verwachting

Op basis van de resultaten van de bureaustudie wordt hier de archeologisch verwachting voor het plangebied opgesteld.

Uit het historisch en cartografisch onderzoek is duidelijk gebleken dat de terreinen aan de Zonder-Naamstraat tot in het laatste kwart van de 19^e eeuw zeker onbebouwd zijn gebleven. Na het aanleggen van de straat in 1870 verschenen woonhuizen langs de straatzijde. Het achterterrein is vermoedelijk nog later bebouwd geraakt. Reden tot het uitblijven van de bebouwing moeten voornamelijk worden gezocht in de natte condities van de ondergrond en de uitblijvende expansie in de postmiddeleeuwse periode. Deze uitgestrekte meersen waren ongunstige locaties om zich permanent te gaan vestigen.

Naar alle waarschijnlijkheid heeft men de gronden in de late 19de-20ste eeuw een stuk opgehoogd met aangevoerde grond om deze bouwrijp te maken. De situatie met het huisje en de lage tuin/koer geeft hier namelijk aanwijzingen voor.

Rondom de onderzoekslocatie werden vele van deze onbebouwde zones lange tijd in gebruik genomen als bleekweide. Alhoewel er geen directe aanwijzingen werden teruggevonden op de cartografische bronnen, is het niet uit te sluiten dat de gronden ten zuiden van het Leopoldvaardeken ook als blekerij hebben gediend. Sporen die aan deze bleekactiviteiten kunnen worden gelieerd zijn de parallelle grachten en eventuele houten droogramen waarop de lakens werden te drogen gehangen. Zo werd bij de opgraving aan de Minnemeers een gedempte 17^e eeuwse bleekweidegracht aangetroffen geflankeerd door houten paaltjes.⁵⁵ Ook aan de Burgstraat in Gent werden sporen opgegraven die aan een bleekweide worden toegeschreven. Deze laatste dateerden echter uit de 12^e-13^e eeuw.⁵⁶

De nabijheid van de Sint-Baafs-site en latere dwangburcht van Keizer Karel zal vermoedelijk geen directe invloed gehad hebben op de ondergrond van de onderzoekslocatie. Deze was immers te ongeschikt om hier enige activiteit te beoefenen. Eerder misschien een negatief effect. Zo is het niet ondenkbaar dat de gronden direct naast het Spanjaardenkasteel niet mochten worden bebouwd, dit om strategische redenen, het behouden van een vrij schootsveld. Het niet weergeven van de bleekweides- en grachten op diverse stadsplannen kan hieraan te wijten zijn.

Op basis van bovenliggende bureaustudie wordt de kans op het aantreffen van archeologische sporen eerder laag ingeschat. Een prospectie met ingreep in de bodem (proefsleuven) kan hier echter meer klaarheid in scheppen en uitsluitsel bieden.

2.7 Beantwoorden onderzoeksvragen

In de Bijzondere Voorwaarden opgesteld voor dit onderzoek werden verschillende onderzoeksvragen opgesteld waarop op basis van de bureaustudie een antwoord dient gegeven te worden:

1. Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het plangebied verwacht worden op basis van een analyse van het historisch kaart- en bronnenmateriaal?

De verwachtingen voor het aantreffen van archeologische sporen en structuren zijn eerder aan de lage kant. Deze locatie bleef tot aan het einde van de 19^e eeuw quasi volledig onbebouwd. Sporen van eventuele activiteiten van het bleken kunnen evenwel aanwezig zijn.

⁵⁵ Billefont et al, 2016.

⁵⁶ Vanoverbeke et al, 2016.

2. In welke mate en in welke zones kan er een (recente) verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?

Bij de bouw van de huidige (en te slopen) bebouwing zal de ondergrond lokaal zijn geroerd. Zware funderingspoeren e.d. kunnen worden verwacht.

3. Op basis van de voorgaande afwegingen: op welke locatie(s) vindt de archeologische evaluatie van het plangebied het beste plaats en vanuit welke wetenschappelijke vraagstelling?

In het volgende hoofdstuk wordt het advies geformuleerd.

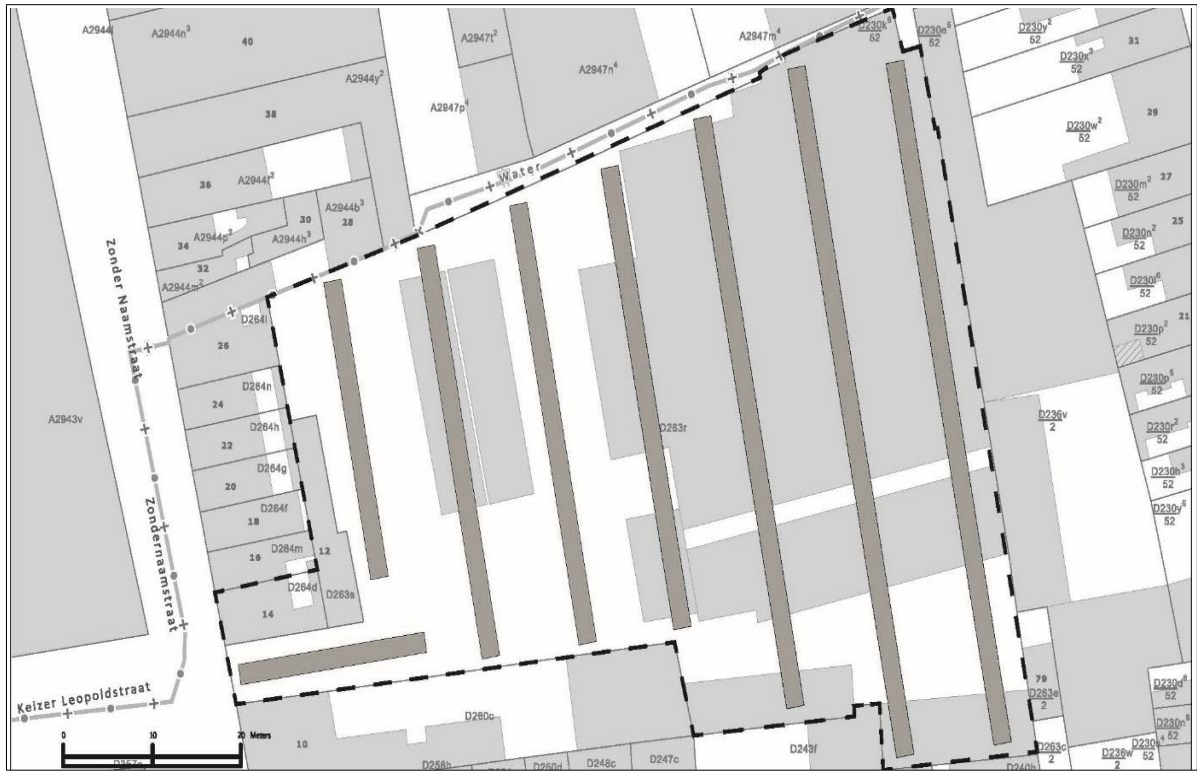
2.8 Advies Prospectie

Op basis van alle voorgaande heeft BAAC Vlaanderen bvba een sleuvenplan opgesteld. Hierbij werd van het principe van parallelle sleuven van 2 m breedte uitgegaan (zoals vooropgesteld in de Bijzondere Voorwaarden) en haaks op het Leopoldvaardeken. Op die manier zou een goed beeld kunnen worden verkregen van de lokale bodemopbouw aan de oever van één van de oude stadsgrachten.

Eén sleuf is geprojecteerd haaks op de Zonder Naamstraat, in de huidige doorgang. Historische kaarten hebben aangetoond dat hier voor 1870 iets van bouwwerk heeft gestaan. Indien hier effectief bewoning is geweest, kan dit op deze manier worden onderzocht.

Aan de hand van het voorgestelde puttenplan zou 10% van het onderzoeksterrein archeologisch worden onderzocht. Eventuele kijkvensters (2,5%) konden tijdens het veldwerk, waar nodig worden aangelegd.

Ook wordt in elke proefsleuf een profielput aangelegd om de stratigrafische opbouw van site te onderzoeken. De exacte locatie van de profielputten dient tijdens het veldwerk te worden bepaald, rekening houdend met de meest geschikte plek daarvoor.

Figuur 28: Voorgesteld proefsleuvenplan.

3 Prospectie

3.1 Resultaten

De archeologische prospectie werd uitgevoerd op woensdag 31 januari 2018 door Charlotte Verhaeghe, Jasmijn Overmeire en Robrecht Vanoverbeke van BAAC Vlaanderen bvba. Het terrein was zo goed als volledig vrij van bebouwing en verharding. Op woensdag 24 januari 2018 had er ook reeds een terreinbezoek plaatsgevonden, waarbij door BAAC Vlaanderen bvba aanwijzingen en richtlijnen werden gegeven aangaande de sloop en de te verwijderen verharding.

De werkputten werden aangelegd met behulp van een kraan op rupsbanden van 18 ton met gladde graafbak van 1,8 m. De vlakken werden aangelegd op het archeologisch relevante en leesbare niveau; dit onder begeleiding van minstens één archeoloog. Doel van de prospectie met ingreep in de bodem was een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd werd en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten werd bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen).

Figuur 29: Het onderzoeksterrein tijdens de uitvoering van de prospectie. Foto richting noorden.

Al snel bleek dat het vooropgestelde en goedgekeurde puttenplan (Figuur 28) echter niet kon worden aangehouden en werd van dit plan, met parallelle proefsleuven, afgeweken. Direct bij aanleg van de eerste werkput, in de zuidoostelijke hoek van het terrein, bleek namelijk dat het verwachte, recente ophogingspakket, waarover in de bureaustudie sprake, veel dikker was dan aanvankelijk gedacht. Vanaf het maaiveld (ca. 7,40 m TAW) tot ca. 2,5 – 3 m diepte werd een metersdik puinpakket aangetroffen. Op ca. 2,5 m onder maaiveld kwam bovendien het stagnerende oppervlaktewater uit

het puin gelopen, wat de zichtbaarheid bemoeilijkte en de stabiliteit van de putwand hypothekeerde. Dit puinpakket bestond uit diverse lagen grof baksteenpuin, mortel en ovensintels.

Omwille van de veiligheid en relevantie werd voor de verdere prospectie de strategie aangepast en werd overgeschakeld op het aanleggen en documenteren van meerdere kleinere proefputten i.p.v. de lange proefsleuven. In totaal werden verspreid over het terrein 15 proefputten van ca. 4 m op 2 m aangelegd. In Figuur 33 is het uitgevoerde puttenplan weergegeven.

Tijdens de uitvoering van de verschillende proefputten werd duidelijk dat de bodemopbouw binnen het onderzoeksterrein nagenoeg overal identiek was. Vanaf maaiveld, dat zich tussen 7,40 en 6,80 m TAW bevond, tot ca. 2,50 m diepte werden enkel de recente puinpakketten aangetroffen. In enkele proefputten reikte deze gelaagdheid bovendien dieper dan 3 m onder maaiveld. Ook werd in alle proefputten het grondwater op ongeveer dezelfde diepte gepeild.

Figuur 30: Profiel in werkput 2. Foto richting westen.

Figuur 31: Profiel in werkput 12. Opvallend zijn de vele puinlagen en het grondwater onderin.

In 7 van de 15 proefputten kon echter ook een blik worden geworpen onder deze recente antropogene ophoging. Zo bleek dit puinige pakket op een homogene blauwgrijze, zandige kleilaag te liggen. De grens tussen beide werd (indien aanwezig) tussen 2,40 en 2,80 m onder maaiveld opgemeten. De top van deze homogene gelaagdheid bevond zich m.a.w. tussen 4,50 en 4,90 m TAW. In onderstaande tabel wordt per aangelegde proefput de hoogte van het maaiveld en de hoogte van de onderkant van de puinophoging (indien waargenomen) weergegeven. Deze homogene bodem bestond uit een blauwgrijze zandige klei, waarin kleine slakkenhuisje, stukjes baksteen en humeuze resten in vervat zaten. In één van de werkputten (wp5) werd ook een iets veniger laag opgemerkt, onder dit ca. 50 cm dikke kleipakket.

De grote diepte, gecombineerd met het inspoelend grondwater en de instabiliteit lieten het echter niet toe om meer dan een dieptemeting en een rudimentaire beschrijving van de samenstelling van de grondsoort uit te voeren.

De belangrijkste vaststelling bij dit alles was het feit dat tijdens het onderzoek geen relevante vondsten, sporen of cultuurlagen aangetroffen die een antropogene aanwezigheid binnen het onderzoeksgebied aantoonde. Los van enkele 19^e eeuwse aardewerk- en glasfragmenten werden geen vondsten aangetroffen. Deze artefacten bevonden zich in de ophogingslagen en verraadden het recente karakter ervan.

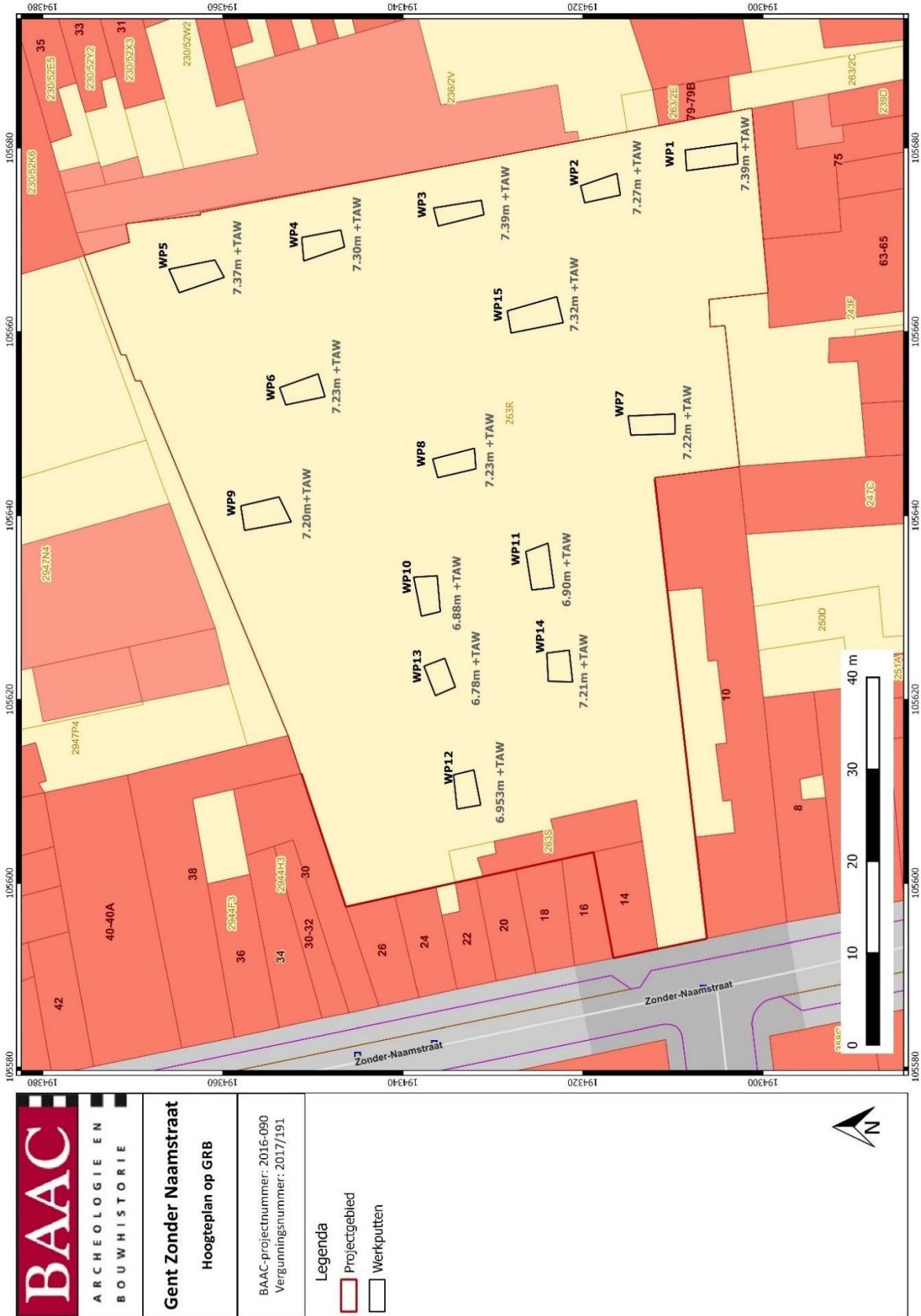
De bevindingen tijdens het veldwerk werden telefonisch doorgesproken met dhr. Gunter Stoops van de Dienst Stadsarcheologie Gent. Meteen na afloop van het onderzoek werden de werkputten gedicht om verdere degradatie en instabiliteit van het terrein te voorkomen.

Tabel 1: Maaiveldhoogtes en onderkant van de ophoging, per werkput

	Maaiveld (m TAW)	onderkant puin (m TAW)	
WP1	7,39	niet waargenomen	> 3m diep
WP2	7,27	niet waargenomen	> 3m diep
WP3	7,39	ca. 4,40	
WP4	7,30	ca. 4,30	
WP5	7,37	ca. 4,80	
WP6	7,23	ca. 4,85	
WP7	7,22	niet waargenomen	> 3m diep
WP8	7,23	niet waargenomen	> 3m diep
WP9	7,20	ca. 4,40	
WP10	6,88	niet waargenomen	> 3m diep
WP11	6,90	niet waargenomen	> 3m diep
WP12	6,95	ca. 4,00	
WP13	6,78	niet waargenomen	> 3m diep
WP14	7,21	ca. 4,80	
WP15	7,32	niet waargenomen	> 3m diep

Figuur 32: Detail van de blauwgrijze kleilaag met aanwezige slakken (wit).

Figuur 33: Uitgevoerd puttenplan met maaiveldhoogtes in TAW.

3.2 Interpretatie

Op basis van de aangelegde en gedocumenteerde proefputten kan een uniform beeld van de bodem binnen de onderzoekslocatie worden gegenereerd. Het onderzoek heeft kunnen aantonen dat het volledige terrein door mensenhand ca. 2,50 tot 3 m werd opgehoogd met puin en bouwafval. Een ophoging die naar alle waarschijnlijkheid te koppelen is aan het bouwrijp maken van de bouwgronden in het laatst kwart van de 19^e eeuw. De laaggelegen en drassige zone aan deze zijde van de stad leende zich zonder een antropogeen ingrijpen immers niet tot bebouwing. De dikte van het opgebrachte pakket bewijst dat deze natte gebieden tot diep in de 19^e eeuw enkele meters lager lagen dan vandaag de dag: ongeveer 4,50 m TAW ten opzichte van 7,30 m TAW.

Het toenmalige laaggelegen landschap werd doorsneden door verhoogde dijkwegen zoals de Ham en de Steendam/Dampoortstraat. Onder het opgebrachte puinpakket werd een glimp opgenomen van dit oude landschap. Het aan het licht gekomen kleiig bodempakket is naar alle waarschijnlijkheid in verband te brengen met overstromingspakketten of afzettinglagen van de meanderende Leie ter hoogte van de onderzoekslocatie en in de directe omgeving. Het ontbreken van een oud maaiveld, stabilisatiefase en/of A-horizont, bevestigt het niet-permanente karakter van het landschap. Het is in het bureauonderzoek reeds gebleken dat deze minder interessante uithoek van de stad lange tijd onbebouwd is gebleven daar deze vermoedelijk onderhevig was aan overstromingen en/of inundaties. De schelpjes en andere inclusies in het aangetroffen klei-pakket bevestigen het dynamisch karakter van het toenmalige landschap.

De vaststellingen op basis van het onderzoek kunnen worden geplaatst binnen een ruimer kader. Zo werd bij het door BAAC Vlaanderen bvba uitgevoerde en reeds vermelde proefsleuvenonderzoek aan de Ham-Blekersdijk (Figuur 18) een gelijkaardige bodemopbouw waargenomen.⁵⁷ Ook toen kon worden vastgesteld dat het terrein niet minder dan ca. 2,8 m was opgehoogd. De periode waarbinnen dit gebeurde kon daar, op basis van het vondstmateriaal, echter al in de 17^e-18^e eeuw worden gesitueerd. In de gedocumenteerde profielen werd het natuurlijk niveau aangetroffen op ca. 4 – 4,10 m TAW (maaiveld op 6,80 – 7,15 m TAW). Aan de Ham-Blekersdijk lieten de omstandigheden het in tegenstelling tot aan de Zonder-Naamstraat wel toe de bodemgelaagdheid nauwkeuriger te beschrijven. Deze natuurlijke bodem was er één van diverse natuurlijke rivierafzettingen, eveneens zonder het aantreffen van een oud maaiveld (A-horizont), een verspoeld geheel van klei- en zandlagen met hier en daar een brok verslagen veen, schelpjes en hout. Deze gelaagdheid werd er gekoppeld aan de dynamische Leie-oever en is vermoedelijk ontstaan door een jarenlange afwisseling van overstromingen en afzettingen. Ook bij de door BAAC Vlaanderen bvba uitgevoerde opgravingen aan de Bibliotheekstraat⁵⁸ en de Minnemeers⁵⁹, aan de overzijde van de huidige Leie, werden gelijkaardige bodemprofielen geregistreerd. Ook daar werd telkens op meer dan 2 m onder maaiveld een gelaagdheid aangetroffen die aan de wisselwerking van overstromingen en (antropogene) afzettingen wordt gekoppeld. Enige verschil is echter dat zowel aan de Minnemeers als aan de Bibliotheekstraat het eerste ingrijpen van de mens reeds vanaf de 13^e-14^e eeuw werd opgemerkt. Meerdere eeuwen vroeger dan aan de oostelijke zijde van de huidige Leie. Bovenop deze natuurlijke ondergrond werd ook aan de Ham-Blekersdijk ten vroegste vanaf de 17^e eeuw een bijna 3m dik pakket opgeworpen. De ophoging bestond uit een homogeen pakket van grijsbruine, vette klei. Bovenop dit kleiige, soms licht humeuze pakket werd vervolgens een eerder puinige ophoging met as, sintels en zandbijmengingen aangetroffen. Deze ophoging kan gedateerd worden in de 19^e eeuw wanneer men grond aanvoerde tijdens de eerste bouwwerkzaamheden. Nergens in de gedocumenteerde profielen werd een aanwijzing gezien voor een mogelijke cultuurlaag. Bijgevolg werd geen verder vervolgonderzoek geadviseerd. Dit advies werd overgenomen door de bevoegde overheid.

⁵⁷ Vanoverbeke, 2016.

⁵⁸ Van Remoorter et al., 2016.

⁵⁹ Billefont et al., 2016.

Alhoewel er dus ook aan de Zonder-Naamstraat geen archeologische vindplaats werd aangetroffen, heeft de uitgevoerde prospectie toch relevante informatie kunnen aanleveren. Uit het onderzoek is namelijk gebleken dat de terreinen buiten de laatmiddeleeuwse stad heel lang niet werden gebruikt. Er kan worden geconcludeerd dat de landschappelijke ligging niet erg ideaal waren. Het is pas vanaf ten vroegste de late 19^e eeuw dat de gronden bouwrijp werden gemaakt. Wanneer de resultaten van de verschillende archeologische onderzoeken in de directe omgeving naast elkaar worden gelegd, kunnen voorzichtige perceeloverschrijdende conclusies worden getrokken. Zowel aan de Ham-Blekersdijk als aan de Zonder-Naamstraat is gebleken dat het historisch landschap enkele meters lager lag dan op heden. Ook is duidelijk aangetoond dat er sprake moet zijn geweest van een dynamisch landschap, onderhevig aan overstromingen. De historische bebouwing concentreerde zich vermoedelijk enkel langs de dijkwegen die dit laaggelegen overstromingsgebied doorsneden. Ook is aangetoond dat hoe verder de gronden verwijderd van de stadskern (maar wel binnen de stadsomwalling), hoe later deze in bouwontwikkeling kwamen.

3.3 Beantwoording onderzoeksvragen

In de Bijzondere Voorwaarden opgesteld voor dit onderzoek werden verschillende onderzoeksvragen opgesteld waarop op basis van de prospectie een antwoord dient gegeven te worden:

1. ***Zijn er sporen aanwezig, zijn de sporen natuurlijk of antropogeen en kunnen uitspraken gedaan worden met betrekking tot datering of fasering? Op basis van welke elementen kunnen de sporen gedateerd worden?***

Tijdens het uitgevoerde proefputtenonderzoek werden geen natuurlijke, noch antropogene sporen aangetroffen.

2. ***In hoeverre is de bodemopbouw intact? Wat is de implicatie voor de bewaringstoestand van de sporen?***

De bodemopbouw binnen het plangebied is ondanks de recente ontstaansgeschiedenis ervan wel intact te noemen. Ook bleek geen oud maaiveld of oud looppniveau (A-horizont) aanwezig te zijn. Vermoedelijk heeft zich dit, door het dynamische karakter nooit echt ontwikkeld. Echter werd geen aanwijzing van een archeologisch relevant spoor of van enige cultuurlaag waargenomen, waardoor geen uitspraak kan worden gedaan over de bewaringstoestand. Aangezien er geen archeologische vindplaats werd aangetroffen, kan er ook geen behoud in situ worden nagestreefd.

3. ***Hoe goed is de leesbaarheid van de archeologische sporen?***

N.v.t.

4. ***Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?***

N.v.t.

5. ***Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?***

N.v.t.

6. ***Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten?***

N.v.t.

7. Welke zone komt in aanmerking voor een eventueel vervolgonderzoek? Wat is de verwachte spoordensiteit?

N.v.t.

4 Besluit en advies

Tijdens de archeologische prospectie aan de Zonder-Naamstraat te Gent, uitgevoerd op 31 januari 2018, werden 15 proefputten gegraven. Er werden geen aanwijzingen voor antropogene leeflagen of archeologische structuren aangetroffen

Het terrein blijkt pas vanaf de 19^e eeuw in ontwikkeling te zijn genomen waarbij ca. 2,5 tot 3 m aangevoerde grond en puin werd opgeworpen. Onder dit puinpakket kwam een zandige kleilaag aan het licht die te koppelen is aan het nat en dynamisch historisch landschap aan deze zijde van de stad Gent. Kort samengevat werd aangetoond dat het terrein lange tijd onbebouwd is gebleven. De voormalige Leie meanderde vroeger vermoedelijk langsheen het plangebied of heeft er alleszins sporen van overstromingen achtergelaten.

Bij het hoger weergegeven bureauonderzoek werd een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie opgesteld. De late verschijning van de eerste bebouwing werd naar aanleiding van het veldonderzoek kracht bijgezet. Ook de natte condities van de originele bodem kon a.d.h.v. de gedocumenteerde profielen worden getoetst.

Over de invulling van het terrein als bleekweide konden echter geen materiele of structurele bewijzen worden aangereikt. Er werden geen sporen aangetroffen die aan deze activiteit kunnen worden gekoppeld. Ook de niet-geprospecteerde zone, ter hoogte van de inrit tussen de huizenrij langs de Zonder-Naamstraat, dient volgens BAAC bvba niet verder te worden getoetst. De uniforme bodemopbouw doet met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid vermoeden dat ook deze zone geen archeologisch relevante sporen zal herbergen. Ook is uit het historisch onderzoek gebleken dat de Zonder-Naamstraat niet teruggaat op een oude dijkweg en er bijgevolg ook geen historische bebouwing langs wordt verwacht.

Er werden geen archeologische sites aangetroffen, om die reden vormt de geplande ontwikkeling ook geen bedreiging. Sowieso zal de ontgravingsdiepte voor de toekomstige kelder gemiddeld 2,70 m onder het maaiveld bedragen, met lokale verdiepingen voor de funderingen op palen en liftputten (aantal en diepte nog vast te stellen door ingenieur).

Op basis van de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem adviseert BAAC Vlaanderen bvba om geen verder archeologisch onderzoek te laten uitvoeren binnen de onderzochte percelen aan de Zonder-Naamstraat te Gent. De uiteindelijke beslissing rust echter bij de Dienst Stadsarcheologie en het Agentschap Onroerend Erfgoed.

5 Bibliografie

BERKERS M., G. DE SMET EN G. STOOFS, 2011, Steendam: laatmiddeleeuwse pottenbakkersvondsten. In: *Archeologisch onderzoek in Gent 2002-2011, Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent*, reeks 2, nr. 5, pp. 151-168.

BOONE, M., 2010, Archeologie van de stedelijke ruimte, in: BOONE M. & DENECKERE G., *Gent. Stad van alle tijden*, Gent, p. 50-95.

CADGIS –FOD Financiën, http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE .

CAPITEYN A., L. CHARLES & M-C LALEMAN, 2007, *Historische Atlas van Gent*, Amsterdam.

CHARLES, L., EVERAERT, G., LALEMAN, M.C. & LIEVOIS, D., 2001, *Erf, huis en mens. Huizenonderzoek in Gent*, Gent.

CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI) 2016 [online],
<http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/#>

COENE A. & DE RAEDT M., 2011: *Kaarten van Gent – Plannen voor Gent, 1534-2011*, Gent.

DE BLAUWE DOOS, http://www.liberaalarchief.be/nieuws_klnieuws0705.html.

DECLERCK, G. & LALEMAN, M.C., 2010, Archeologie van de stedelijke ruimte, in: BOONE M. & DENECKERE G., *Gent. Stad van alle tijden*, Gent, p. 18-49

DESEYN, G., 1995, Industrieel-Archeologische sprokkels uit de geschiedenis van de wijk Sluizeken-Muide-Ham, in: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur (TIC)* deel 49, nr. 1, Gent.

DOV VLAANDEREN, Databank Ondergrond Vlaanderen [online],
<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>

GEOPUNT VLAANDEREN, <http://www.geopunt.be>

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring Gent V.Z.W. 22e jaargang nr. 1, 15 januari 1993.

GOOGLE MAPS : <https://www.google.be/maps/place/Zonder-Naamstraat,+9000+Gent/@51.0586658,3.7347969,573m/data=!3m1!1e3!4m2!3m1!1s0x47c37135e8b589e7:0xef3b087b81d2962c>

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED, <https://inventaris.onroerendergoed.be/>

LALEMAN M-C, D. LIEVOIS & P. RAVESCHOT, 1985, De stadsversterking bij de Zandpoort. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek, in: *Stadsarcheologie Gent*, jg. 9, nr. 2, pp 16-41.

LALEMAN M.C. EN P. RAVESCHOT, 1986, *Wat 'n leven binnen die muren! Gent 1100- 1350*.

BILLEMONT, J., SADONES S. en VANOVERBEKE, R., 2016, Archeologische opgraving aan de Minnemers te Gent. BAAC-Vlaanderen rapport 266.

VAN REMOORTER, O., SCHELLENS, S. en VANOVERBEKE, R., 2016, Archeologische opgraving aan de Bibliotheekstraat te Gent. BAAC-Vlaanderen rapport 210.

VANOVERBEKE, R., 2015, *Evaluatierapport van de archeologische opgraving aan het Godshuishammeke te Gent*. BAAC-Vlaanderen bvba.

VANOVERBEKE, R., 2016, Archeologische bureaustudie en proefsleuvenonderzoek; Gent, Blekersdijk 38-40, Ham 47-51. BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 315.

VANOVERBEKE, R., VAN REMOORTER, O., COX, L. & KREKELBERGH N., 2016, Archeologische opgraving aan de Burgstraat-Perkamentstraat te Gent. BAAC-Vlaanderen rapport 100.

6 Lijst met figuren

Figuur 1: Situering van het plangebied op de orthofoto.....	5
Figuur 2: De huidige kadastrale situatie op en rond de onderzoekslocatie.....	6
Figuur 3: De doorgang en het te slopen hoekpand aan de straatkant. De situatie in het jaar 1977.....	7
Figuur 4: Het te slopen pand aan de straatkant, links van de doorgang tot het achterliggend gebied, april 2016.)	8
Figuur 5: Bestaande situatie (voor de sloop) binnen de onderzoekslocatie. geel: te slopen pand aan de straatkant en huis met lage koer; blauw: moderne garageboxen; oranje-rood: voormalig fabriekspand. In rood omcirkeld is het restant van het Leopold-vaardeken (zie verder).....	8
Figuur 6: Ééngzinswoning binnen op het terrein met lager gelegen koer/tuintje. (@BAAC)	9
Figuur 7: Overzicht van het terrein (boven), moderne garageboxen met daarachter de fabriekspanden (links) en het interieur van het fabriekspand (rechts). (@BAAC).....	10
Figuur 8: Toekomstig inplanting van kelderverdieping binnen de onderzoekslocatie. Noorden is bovenaan.....	11
Figuur 9: De onderzoekslocatie op de Tertiairgeologische kaart.....	12
Figuur 10: Het plangebied op de Quartairgeologische kaart.	13
Figuur 11: Het plangebied op de bodemkaart.	14
Figuur 12 De stadsuitbreiding omstreeks 1340. De onderzoekslocatie is aangegeven.....	15
Figuur 13: De verscheidene middeleeuwse waterlopen in Gent. De onderzoekslocatie is aangegeven (A), evenals de opgraving aan de Minnemeers (B) en de Bibliotheekstraat (C) en Godshuishammeke (D).	16
Figuur 14: Aanduiding van de gracht als perceelsafbakening.....	17
Figuur 15: Foto van een overblijfsel van de gracht in het noorden van het onderzoeksterrein (BAAC bvba).....	17
Figuur 16: Reconstructie van de waterwegen, de belangrijkste invalswegen (volle zwarte lijn) en de stadspoorten (volle zwarte cirkels).	18
Figuur 17: Plattegrond van de site van de Sint-Baafsabdij. De Zonder Naamstraat ligt in het verlengde van de pijl.	20
Figuur 18: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving met de aanduiding van de opgravingen aan het Godshuishammeke (1), de Bibliotheekstraat (2) en de Minnemeers (3). Het proefsleuvenonderzoek aan de Ham-Blekersdijk is aangegeven in gele kader.....	21
Figuur 19: Detail uit het 'Panoramisch gezicht op Gent 1534' met aanduiding van het plangebied. Centraal onderaan is de Hospitaal of Sint-Annapoort duidelijk weergegeven. Noorden is rechtsboven. (Gent, STAM)	23
Figuur 20: Detail uit het stadsplan van Van Deventer, 1559. De onderzoekslocatie is in rood aangegeven. Noorden is boven.....	24
Figuur 21:Detail uit het plan van Horenbault uit 1571. De onderzoekslocatie is aangegeven, tussen de huidige Dampoortstraat en het Leopoldvaardeken. Noorden is links.	25
Figuur 22:Detail uit de stadsplattegrond van Sanderus en Hondius uit 1641. De onderzoekslocatie is in rood aangegeven. Noorden is rechts.....	26
Figuur 23: Detail uit de Figuratieve kaart van de versterkingswerken tussen de Brusselse Poort en de Muidepoort in Gent. 31 mei 1698. Noorden is links.	26
Figuur 24: Detail uit de stadsplattegrond van Ferraris, ca. 1775. De onderzoekslocatie is in rood aangegeven.	27
Figuur 25:Uitsnede uit het stadsplan van De Vreese uit 1799.....	28
Figuur 26: De onderzoeklocatie aangegeven op het primitief kadasterplan van 1834.	28
Figuur 27: Aanduiding van het projectgebied op het plan van Gevaert en Van Impe uit 1878. Noorden is rechts.	29

Figuur 28: Voorgesteld proefsleuvenplan. 32
Figuur 29: Het onderzoeksterrein tijdens de uitvoering van de prospectie. Foto richting noorden. ... 33
Figuur 30: Profiel in werkput 2. Foto richting westen. 34
Figuur 31: Profiel in werkput 12. Opvallend zijn de vele puinlagen en het grondwater onderin. 35
Figuur 32: Detail van de blauwgrijze kleilaag met aanwezige slakken (wit). 36
Figuur 33: Uitgevoerd puttenplan met maaiveldhoogtes in TAW. 37

7 Bijlagen

7.1 Lijsten: fotolijst

7.2 Digitale versie van het rapport, de bijlagen en het fotomateriaal

Bijlage 7.1 Fotolijst - Gent-Zondernaamstraat 2016-090

Fotonummer	Type foto	Analoog/digitaal	richting	WP	Vlak	Opmerking	datum foto
P1000971	overzicht	digitaal	W	1	1		31/01/2018
P1000972	overzicht	digitaal	W	1	1		31/01/2018
P1000973	overzicht	digitaal	W	2	1		31/01/2018
P1000974	overzicht	digitaal	W	2	1		31/01/2018
P1000975	overzicht	digitaal	O	5	1		31/01/2018
P1000976	overzicht	digitaal	O	5	1		31/01/2018
P1000977	overzicht	digitaal	W	8	1		31/01/2018
P1000978	overzicht	digitaal	W	8	1		31/01/2018
P1000979	overzicht	digitaal	W			terrein	31/01/2018
P1000980	overzicht	digitaal	N			terrein	31/01/2018
P1000981	overzicht	digitaal	O			terrein	31/01/2018
P1000982	overzicht	digitaal	Z			terrein	31/01/2018
P1000983	overzicht	digitaal	O			terrein	31/01/2018
P1000984	overzicht	digitaal	N			terrein	31/01/2018
P1000985	overzicht	digitaal	ZO			terrein	31/01/2018